

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 27 * 1939-1940

ŠTEV. 3

Vsebina 3. številke:

Prof. dr. Maks Robič, O vrednotenju besednih umetnin / France Miklavčič, Na valovih Tihega morja / Bruno Hartman, Pri vaji / Miha Klinar, V noči / Dr. Ivo Česnik, Židovstvo / F. M., S kolesi po Dalmaciji in Bosni / Miha Klinar, Trudna pesem / Prof. Fr. Bajd, Jurčkova fotografska šola / Sfinks, Voščilo Domnu / Nove knjige / Naši zapiski / Pomenki / Filatelija / Sah / Zanke in uganke.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosветna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadrúžna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake din 30, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček. računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjižarna v Ljubljani

Važni učni pripomočki

- Breznik-Ramovš, Slovenski pravopis, mala izdaja, 234 str., din 26.—, vez. din 40.—
Bradač dr. Fr., Slovar tujk, 173 str., din 40.— vez. din 50.—
Bradač dr. Fr., Latinsko-slovenski slovar, II. izdaja, 594 str., vez. din 85.—
Bradač dr. Fr., Pregelj dr. I., Slovensko-nemški slovar, 625 str. vez. din 80.—
Tomšič dr. Fr., Nemško-slovenski slovar, 760 str., vez. din 100.—
Piskernik dr. A., Nemško-slovenski in slovensko-nemški žepni slovarček, 232 str., din 20.—, vez. din 30.—
Lovrenčič Joža, Šolar iz Trente. Ep iz XVI. stoletja, 248 str., din 28.—
Pregelj dr. I., Osnovne črte iz književne teorije, 112 str., din 24.—
Pregelj dr. I.-Tomšič dr. Fr., Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov, 163 str., din 32.—
Leben dr. St., Italijanska vadnica I/II. del, 158 str., vez. din 30.—
Kotnik dr. J., Slovensko-francoski slovar, 458 str., vez. din 80.—
Pretnar dr. J., Francosko-slovenski slovar, II. izdaja, 607 str., vez. din 85.—

Ljudska knjižnica PZ

v Ljubljani, Miklošičeva c. 7a-1a

Posluje vsak delavnik od 9. — 12. dopoldne ter od 2. — 7. ure popoldne. Ima nad 15.000 knjig in sicer vse slovenske ter mnogo nemških, hrvatskih in francoskih knjig. Izposoja knjige tudi na deželo. Dijaki se morajo izkazati z dijaško izkaznico.

V trgovini

ANTON SFILIGOJ

KNJIGARNA, ŠOLSKE IN PISARNIŠKE POTREBŠČINE IN DEVOCIJONALIJE

Ljubljana, Frančiškanska ul.
nasproti kavarni Union

dobite vse šolske potrebščine po konkurenčnih cenah

* MENTOR *

PROF. DR. MAKS ROBIC

O vrednotenju besednih umetnin

Izvenestetsko vrednotenje

7. Že iz tega, kar smo dognali o bistvu poezije in njeni sorodnosti z religijo in filozofijo, pa tudi iz vsega drugega dosedanjega izvajanja sledi, da je vrednost pesnitve odvisna tudi od tega, kakšen je pesnikov svetovni in življenjski nazor, to je, kakšno stališče zavzema pesnik do najvišjih in drugih važnih vprašanj človeškega obstoja. Taka so vprašanja o Bogu, usodi, naravi, o smislu in pomenu človeškega življenja, o smrti, ljubezni, rodbini, narodu, družbi in državi, o kulturi in njenih panogah (veri, umetnosti, filozofiji in znanosti), o vzgoji, delu in poklicu itd. Če se pesnik takih vprašanj ne dotika, je pesnitev plitva in samó zabavna.

Od pesnika se ne more zahtevati nikak dosledno izveden in sklenjen pojmovni sistem kakor od filozofa, ni treba, da bi bil pesnikov nazor popolnoma enoten in njemu samemu popolnoma zaveden, in tu tudi ni odločilno, ali je pesnik optimist ali pesimist, pač pa mora biti njegov nazor globok, resen in osebno doživet, ne pa samo na zunaj prevzet. Seveda pa mora imeti tudi zmožnost, da mu da pesniški izraz, ker sicer ni pesnik.

V najožji zvezi s pesnikovim svetovnim nazorom in za vrednost pesnitve važno je pesnikovo razmerje do religije in izraz tega razmerja v njegovih delih. Tudi tu najdemo dve skrajnosti: eni, posebno romantiki, istovetijo religijo in poezijo, svečenika in pesnika, drugi pa zanikajo vsako zvezo med obema in učijo, da sta si religija in poezija celó sovražni. Da sta obe skrajnosti napačni, dokazuje dejstvo, da obravnavajo religija, poezija in filozofija ista vprašanja, toda vsaka na svoj način, kakor smo videli. Prva skrajnost hoče napraviti iz sorodnosti istovetnost, druga pa iz različnosti popolno dispartatnost in celó nasprotje. Razlika med to trojico je pa tudi v njihovem značaju: kljub vsej resnosti pesniškega prizadevanja je namreč v njem (kakor v vsakem umetniškem udejstvovanju) neka igrivost in neko veselje nad posvetnostjo in lepim videzom. Vsega tega filozofija ne pozna, še manj pa religija. Spričo velike sorodnosti

religije in poezije na eni in različnosti na drugi strani je možno, da pride med njima do spora, nujno pa to nikakor ni. Čim globlji in resnejši je pesnikov svetovni nazor, tem bližji je pravi religiji.

Tudi religiozna (in svetovnonazorska) stran pesnitve se da presojeti z vidika pristnosti, veličine in simbolike.

Pristnost se tu kaže v iskrenosti, prepričanosti in odločnosti pesnikove izpovedi, nepristnost pa, če nima trdnega nazora, če mu manjka pietete, če hlini prepričanje, katerega nima, ali zatajuje ono, ki ga ima, in v pretirani nestrpnosti.

Veličina je v jakosti vere v nadčutni svet, v hrepenenju po njem in v predanosti njemu, veličini nasprotne so pa tu omahljivost, nesamostojnost in nevernost.

Religiozno in svetovnonazorno dobra simbolika je tista, ki izraža osebno religiozno doživljanje in občestveno versko obliko, slaba je pa simbolika, ki predstavlja nihilizem in materializem.

8. Ker mora biti pesnikov svetovni nazor osebno doživet in se mnogo bolj izraža v njegovih delih, kakor pri drugih umetnikih, zato je za presojo njegovih del še važnejša tudi njegova osebnost (njegov etos) kakor pri drugih umetnikih. Kakor junaki v njegovih delih, tako mora biti tudi pesnik sam junak, borec se proti vsem vnanim in notranjim oviram in težavam svojega življenja. Prizadevati si mora, da doseže popolnitev, kakor pravi Kette, in za to pridobi svoje občinstvo. Ni treba, da bi prikazoval same angele v človeški podobi, toda strasti, zmote in slabosti ne sme izdajati za vrlino, resnico in moč, temveč vse kot to, kar res je. Ne sme lahkomišelnost dražiti nizkih gonov v človeški naravi, temveč mora krepiti ono, kar je v človeku dobrega. Svojemu občinstvu ne sme jemati življenjskega poguma in vere v končno zmago pravice, temveč mu mora biti v življenjskem boju vodnik in pomočnik. Ne sme mu pa tudi zbujati lepih iluzij in praznih upov. S tega vidika imata tragičnost in heroizem prednost pred idiličnostjo in pasivnostjo, humor prednost pred ironijo in satiro, priborjena vedrost prednost pred prenačljiven svetoboljem in zdrav realizem prednost pred slepilnim idealiziranjem.

Tudi pesnikov etos se da presojeti po pristnosti, veličini in simboliki.

Etična pristnost se izpričuje v resnosti, s katero pesnik doživlja in obravnava ideje in probleme, ter v doslednosti, s katero jih uporablja za oblikovanje lastnega in tujega prepričanja in značaja. Etično nepristno je pa delo, če kažejo značaji nastopajočih oseb in motivi njihovega delovanja samo konvencionalno moralo, zlagana čustva, napačno sentimentalnost, življenjsko neresnost ali celo drzno opolzko in pesnik vsega tega neposredno ali posredno ne graja.

Etična veličina se izraža v pomembnosti obravnavanih etičnih problemov ter v idealizmu, močni volji, smislu za dolžnost in žrtve pri oblikovanju značajev in njihovih nagibov, etično nizke so pa samoljubnost, ravnodušnost, brezčutnost in surovost.

Etično dobra je simbolika, če simbolizira življenjsko po-

membne etične konflikte in njihove občeveljavne rešitve, etično slab je pa simbol, ki predstavlja vero v slepo igro slučaja in nesvobodnost človeške volje ali celo izraža načelo, da človek ni nikomur pravno odgovoren.

9. Končno je važen za presojo pesnitev tudi vidik narodnosti. Ker je pesnikovo izrazno sredstvo jezik, je že zato po naravi sami s svojim narodom še tesneje povezan kakor drugi umetniki. Njegova dela nosijo tem izrazitejši značaj njegovega naroda, čim večji jezikovni mojster je. Zato sta umevanje in vpliv njegovih del bolj omejena na območje njegovega jezika kakor pri drugih umetnikih in pesnik majhnega naroda le težko prodre v širni svet. Posebno velja to za lirika, ker se lirika ne da res prevajati, temveč samo kongenialno prepesniti. Tako je usoda pesnikovega naroda tudi njegova usoda. Vendar se pa bo v širnem svetu tem trdneje usidral, čim globlje je prodril v bistvo svojega naroda, ker bo s tem izvirnejši.

Pesnik ne sme biti za narodne napake in narodne škodljivce slep. Kakšna je prava pesnikova ljubezen do naroda in domovine, je pokazal Ivan Cankar.

Vsaka dragocena pesnitev torej ima narodni značaj, ni pa zato že vsaka narodnjaška pesem dobra in narodnostni vidik tudi ni edini in za vrednost pesnitve sam odločilen.

Tudi narodnostna stran pesnitve se da presojati z vidika pristnosti, veličine in simbolike.

Narodna pristnost se odkriva v jakosti, s katero je pesnik tako zakoreninjen v svojem narodu, da živi z njim, preko njegove zgodovine, sedanosti in prihodnosti pa tudi z usodo vsega človeštva. Narodno nepristnost pa dokazuje delo, če pesnik zatajuje svojo narodnost in hiti za tujimi modami.

Narodna veličina je v obsežnosti zgodovinskega gledanja, v čustvu odgovornosti nasproti občestvu in v zavednosti glede perečih narodnih in občečloveških vprašanj, malenkostnost in nizkost pa v prevzetnem samotarstvu, v dekadentnosti in naslajanju na bolezenskih pojavih.

Narodna vrednost simbolike je v tem, da se v nji zrcalijo jezik, značaj, običaji in mišljenje pesnikovega narodnega občestva, narodno slab je pa simbol, če je brez zveze z njimi.

Sklep

10. Tako smo si torej, kolikor se v dijaškem listu da, ogledali, katere vidike je treba pri presojanju pesniških del uvaževati. Videli smo pa tudi, kako redko se dogodi, da bi bila ena in ista pesnitev v vseh ozirih na vrhuncu, in kako težavno in odgovorno je presojanje pesnitev.

Upam, da bodo ta navodila kljub temu, da so kratka in strnjena in vprašanje nikakor ni lahko, koristila dijakom v šoli in pozneje v življenju.

Na valovih Tihega morja

(Iz spominov na Novo Zelandijo.)

5.

Ah, te nedelje, te so pa res bile dolgočasne, posebno dokler še nisem poznal dosti ljudi. Športi v nedeljo vsi počivajo, ker so glavne tekme itak odigrali že v soboto popoldne. Hoteli, ki edini smejo prodajati alkoholne pijače, so zaprti, razen za obede in za potnike. Pikniki z lastnim proviantom so seveda dovoljeni. Povabiš se torej na popoldanski čaj h kaki znani rodbini in če imaš srečo, ostaneš še pri »mrzlem« večernem obedu, ker se je glavni obed vršil že opoldne. Ob delavnikih je pa glavni obed zvečer, po končanem dnevnem delu. Angleška nedelja pa je in ostane za navadnega človeka dolgočasna.

Z instrukcijo sva začela v salonu ali sprejemni sobi, ki se nahaja v vsaki boljši angleški hiši. Angleži so namreč zelo družabni ljudje ter se radi med seboj obiskujejo, posebno velja to glede dam. Običajni čas za obiske je pa popoldne od pol 4. do 6. ure. Dopoldanski obiski so tako rekoč izključeni, ker takrat doma še pospravljajo in ni časa za ureditev toalete. Salon ali sprejemnica je pogosto samo nekoliko boljše opremljena družabna soba z zofo, nekaj naslanjači, s klavirjem, z manjšo mizico in še s tem in onim.

»Poskusimo malo z nepravilnimi glagoli,« sem začel, hoteč priti kar »in medias res«. »Ali vam je mogoče znan glagol rompre?«

Zdela se mi je presenečena.

»Ne, ta glagol mi pa ni znan.«

»Odkritosrčna učenka!« sem si mislil. — Aha, metoda bo slaba. Pedagogični postopek zahteva, da gremo od znanega na manj znano, treba bo poiskati kaj bolj vsakdanjega.

»Vzemimo na primer glagol »corrompre«, morda poznate izraz, saj se nahaja tudi v angleščini kot »corrupt« in »corruption«, baje v politiki vsakdanja zadeva.«

»Taki izrazi so mi pa že znani.«

»Dobro, sva že na terenu. Poiščimo lažji glagol z istim pomenom kot »rompre«, na primer »briser«.

Tu sem opazil na mizi zbrane pesmi Alfreda de Musseta, elegantno vezan izvod v zelenem usnju. Slučajno se mi je odprl prevod znane Mozartove kompozicije »Vergiss mein nicht — Rappelle toi« in bral sem narahlo:

»Rappelle — toi, quand sous la froide terre
Mon coeur brisé pour toujours dormira!«

»Torej, gospodična Sibila, kaj bi približno pomenilo »coeur brisé?«

»To bi pa skoraj uganila: »broken heart«.

»Sijajno! Seveda — recimo, ali verjamete, da ljudje kaj takega tudi doživijo?«

»Morda, a stvar me skoraj ne zanima. Upam vsaj, da se meni kaj takega ne bo nikdar pripetilo.«

Bil sem v zadregi in kar čutil sem, da igram slabo, točno kot mi je pogosto nagajala moja koleginja Doroteja.

Sibila pa se je prav otroško smejala, kot bi se samo poigravala z besedami, brez globljega smisla za vsebino. Sedela je na stolčku pri klavirju, obrnjena proti oknu, tako da sem jo mogel opazovati pri polni svetlobi. Nad njo je na steni visela slika prerokinje Sibile iz Vatikanske galerije. V mladostno romantičnem razpoloženju se mi je začelo dozdevati, kakor da se živa podoba vedno bolj približuje umetniški sliki, da je eno, kot bi rekel, le odsev drugega.

Sibila.

Istočasno sem že iskal rime za Sibilo. »Sibila — si bila«, kar bolešno je odjeknilo v meni. Torej za sedanost naj bo rima nekaj, kar je že bilo. »Sibila, zvezda-vodnica si bila!« Kontrast je bil naravnost uničevalen: namesto sedanosti nekak historični perfekt po zgledu »Fuius Troes — fuit Ilion«, nekaj, kar je bilo, a zdaj ni več, kot nas je učila Kermavnerjeva latinska slovnica.

V tem premišljevanju je nekaj zaropotalo pri vratih, ki so se odprla skoraj zraven mene, in vstopila je naša znanka Miss Dorothy.

»Vidim, da ne moreta naprej in potrebujeta okrepčila,« je dejala v sarkastičnem tonu. »Zato je gospa Mahoneyeva poslala tale krožnik tortic, ki se imenujejo ‚poljubčki‘ (kisses), pojedli jih bomo pa seveda vsi trije skupaj. Pa upam, da nisem motila — lekcije?«

»Naj vam bo odpuščeno,« sem odgovoril, »a samo pod pogojem, če zapojete tisto škotsko romanco o jezeru Loch Lomond. Gospodična Sibila bo igrala, jaz pa bom delal razpoloženje, predstavljajoč hvaležno občinstvo.«

Miss Dorothy se ni upirala in tudi gospodična Sibila je bila pripravljena. Pesem ji je bila znana, kdo ve, kolikokrat jo je že igrala, in zato so ji beli prsti kar zdrseli po tipkah. S čudovito mehkim glasom jo je spremljala pevka in poslušal sem in užival hrepenečo zasanjanost škotskega srca, ki je ob spominu na lepe dni, kateri se ne povrnejo, prešlo v otožno resignacijo.

Ah, Lomond — Lomondsko jezero!...

»By yon bonnie banks,
And by yon bonnie braes,
Where the sun shines on Loch Lomond,
Were me and my true love
Were ever wont to gae
On the bonnie, bonnie banks of Loch Lomond...«

Tam ob lepih bregih,
po obalnih poteh,
kjer sonce sije lepo na Loch Lomond,
tam jaz in moja ljubica
sva se kajkrat sprehajala
ob jezeru prelepem Loch Lomond...

Zamaknil sem se ob lepoti pesmi v škotsko pokrajino in njeno romantiko in kakor bi se bil vzbudil iz najlepših sanj mi je bilo, ko je klavir utihnil in sta me pevka in virtuozinja pogledali z nekako izzivalno šegavostjo. Sele tedaj sem se zavedel, da moram kot občinstvo ploskati...

»Če bi pesem imela dvajset kitic in ne treh, bi jo ob vseh refrenih z največjim užitek poslušal,« sem se poklonil obema in zdelo se mi je, da sta bili mojega priznanja resnično veseli.

Tako je bilo lekcije konec, romantičnega razpoloženja pa seveda še ne. To se je še močno dvigalo, in ko sem prišel zvečer domov v svoj »Boarding house« (penzijo), sem poskušal spraviti na papir sonet, ki mi je brnel po glavi. To se mi ni niti zdelo posebno težko, ker je svoječasnno gimnazija še gojila tradicijo »poetike«, dasi so se profesorji slovenščine izražali o naših poskusih kaj kritično.

»Poznam dobro proizvode dijaške poezije,« nam je govoril profesor Bartel, čigar besednjak sem poleg Prešernovih in Jenkovih poezij nosil s seboj po celem svetu, »obstoje pač iz nakradenih rim in okornih mašil, kakšne primerne vsebine pa ne odkrijete niti s povečevalnim steklom.« Toda ne glede na vse kritike sem v svoj dnevnik takrat napisal sonet, ki še danes o njem ne vem, ali naj mi služi v žalost ali v veselje, v tisti dobi pa je vendar bil porojen iz neke vrste iskrenega razpoloženja.

4.

Ob tistem času se je pripravljaj v našem ožjem družabnem krogu nov družabni dogodek. Za sedemnajsto obletnico rojstva svoje hčerke Sibile je nameraval prirediti arhitekt Mahoney celo vrsto slovesnosti: sprejem, intimen domači ples in pa »piknik« za večjo družbo družinskih prijateljev. O vsem tem me je natančno informirala Miss Ferguson, ki je imela nalogo, da organizira družabno stran te prireditve.

»Piknik« imenujejo v angleških kolonijah večji ali manjši izlet v prosto naravo, kamor vzamejo ljudje s seboj tudi vse potrebne jedi in pijače. Vršni se tak izlet običajno v mešani družbi. Pod nadzorstvom ene ali več starejših dam poskrbijo gospodične za jedi in pijače milejše narave, kot so čaj itd.; gospodje morajo pa skrbeti za zabavo ter organizirati eventualne športne prireditve.

Miss Ferguson mi je kot idejna voditeljica sporočila, da bomo volili tudi »kraljico« piknika, za katero bo seveda izvoljena prigradna slavljenska Sibila. Dobil bi poleg drugih daril tudi šopek iz divjih rož s primernim nagovorom. Pripravljena je bila sprejeti v program tudi poklonitev v vezani besedi, ki bi se lahko gibala v okviru Shakespearejevih sonetov. Ob tej priliki sem si v precejšnji meri razširil duševno obzorje, ker sem izvedel, da je ta, od povprečnega današnjega Angleža skoraj docela različni duševni velikan napisal tudi prav čedno zbirko sonetov, ki zelo spominjajo na italijanske vzorce. Seveda bi pa prigradnica, tako je ukazala Miss Ferguson, ne smela imeti globljega poudarka ter bi smelo priti do izraza le kako lahko »poigravanje«.

Listal sem po neki jubilejni izdaji Shakespearejevih del in obstal pri LXI. sonetu, ki se začne:

»Is it thy will thy image should keep open
My heavy eyelids to the weary night?«

V prevodu bi se to glasilo približno takole:

»Ali za zmer naj res podoba tvoja
bedi naj mi pred trudnimi očmi?«

S pomočjo spretno nabranih rim in koristnih navodil svojega starega profesorja Bartla sem prevedel svoj lastni sonet v angleščino ter ga pokazal drugi dan gospodični Doroteji, ki ga je pa gladko odklonila, češ da ni v njem sledu o kakem poigravanju, pač pa da cela stvar izzveni, kot bi šlo za resnično čustvo. Na koncu sicer nastopa resignacija, ki pa je kot prikrita igra ali pa strateški umik za slučaj neuspeha. Moja odkritosrčna koleginja Doroteja me je zopet tako neusmiljeno skritizirala, da sem se sam sebi smilil. Enkrat da igram prešibko, drugič zopet preostro. Skratka, zabeležil sem nov neuspeh ter izgubil vse zanimanje za priprave.

Piknik se je vršil brez posebnih senzacij. Iz luke smo se peljali na majhni jahti, kar pomeni v kolonijah jadrnico s čedno urejeno kabino. Jadra smo uravnavali sami. To pa ni tako lahka stvar, kot bi si kdo mislil, ker zahteva precej izkušnje. Treba se je sukati po vetru in ga pravilno zajemati, oziroma loviti. Kmalu se je iz notranjosti oglasila vesela pesem ob spremljevanju havajske kitare. Drugi smo posedali ali polegali po krovu. V dobri uri smo dospeli v prijeten zaliv »Bon Accord« na malem otoku Kawan, koder se je razprostirala lepa peščena obala.

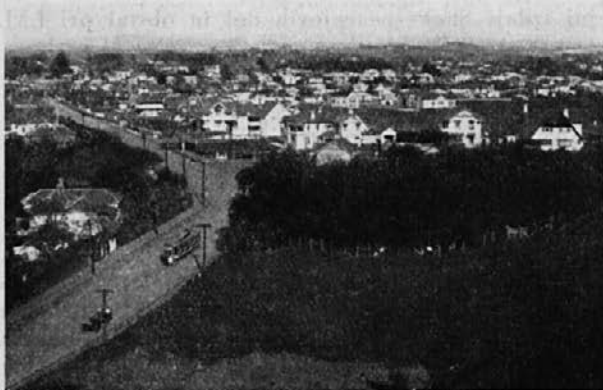
Tu smo se zasedrali ter stopili na suho. Razdelili smo se na več skupin. Nekateri so šli takoj nabirat dračja, da bi mogli zakuriti in skuhati čaj. Voda se zavre v okroglem lončku, ki se imenuje »billg«, ter se potem vlije na čajne liste v samovar. Celotna stvar pustijo stati precej dolgo, da postane čaj kar črnorjav in močan kot sam vrag. Prilije se še nekaj kapljic mleka, ker Angleži pijejo čaj z mlekom. Je pa z angleško pripravljenim čajem ista kot z whiskyjem; oboje je za naše želodce premočno ter se šele polagoma človek privadi na te stvari.

Nekaj naših izletnikov je šlo loviti ribe, a to je dolgočasna zadeva ter zahteva mnogo potrpežljivosti. Drugi so si poiskali primeren kotiček v senci. Večina se je seveda odločila za kopanje in kmalu so bile na belem peščenem obrežju različne športne tekme v polnem razmahu. Zlepa kje drugod ne dobiš tako lepega belega peska, ki je mešanica od morskih valov razbitega skalovja ter tisoč in tisoč in drobno strtih školjkinih lupin.

Nekateri smo se odločili, da malo pogledamo po otoku, ki je bil nekoliko hribovit ter na mnogih krajih pokrit s sočno travo, po kateri so se pasle

črede debelih ovac. Tu in tam so bili posejani gozdički vedno zelenega »buša« (grmovja), drevesnih praproti in »nikau« palm. V globeli so kar divje rastle bele »arum« lilije, višje gori v rebri pa so mogočno kraljevala visoka drevesa stoletja starih »kauri« smrek. Tam ob morju so obroblyale pečine s škrlatnim cvetjem posute pohutukave, ki je drevo za to okolico. Sedel sem na skalo ter z zanimanjem opazoval pomladansko pokrajino, ki me je opajala s svojevrstno romantiko.

Šele čez nekaj časa sem se zavedel, da sem ostal sam v svojem občudovanju in v svojih premišljevanjih. Zato mi je tembolj začelo utripati srce, ko sem opazil, da ob robu prihajata proti meni Sibila in Doroteja, ki sta se držali za roko.

Aucklandsko predmestje Remuera z vrtovi.

»Zato ga pa ravno iščem.«

Sibila se je ob tej odkritosrčni izjavi prav iskreno zasmejala, rekla pa ni nič.

»Ah, gospodična Doroteja, povejte nam rajši kako povestico o tej lepi in romantični okolici.«

»Bo Sibila povedala svojo povestico, ki bo pa žalostna ter bo povzročila mnogo skritih solza,« je odgovorila Doroteja ter me pogledala z nagajivo zvedavostjo, tako da je nisem docela razumel. Potem pa je nadaljevala:

»Pripraviti vas moram na presenečenje. Kot vam je znano, smo ta izlet prvotno organizirali z namenom, da bi v veselju praznovali sedemnajsto obletnico rojstnega dne naše prijateljice Sibile. Medtem pa je nastal nagel preobrat in Sibila se danes od nas — poslavlja.«

»Ni mogoče, gospodična Sibila,« sem nekako zastokal v prvem hipu. Vest me je pretresla in obšle so me temne slutnje.

»Saj ni nič tako hudega,« je mirno začela pojasnjevati Sibila. »Papa je sprejel ponudbo, da bi pomagal graditi veliki most čez zaliv v Sydneyu. Ta stvar bo menda trajala dalje časa, zato odpotujemo vsi, tukaj bomo pa hišo oddali v najem. Sicer pa ostanemo dobri prijatelji in te štiri dni vožnje iz Aucklanda v Sydney je prava malenkost, ko dandanes ljudje mnogo potujejo.«

Konec piknika ni bil sijajen; skušali smo se premagovati, kolikor se je dalo, a nismo mogli več prikrivati svoje žalosti, ko smo se poslavljali — že ob mraku.

Stopal sem iz pristanišča po strmi poti navzgor proti boarding houseu, kjer sem stanoval. Prišel sem do malega parka, ki sem skozenj vsak dan hodil v urad. Utrujen in prevzet od doživetij, sem sedel na klopi ob košati palmi. Večer je bil

»No, kaj pa tako samevate?« je začela moja koleginja Doroteja. »Ali se naju mar bojite?«

»Obeh skupaj gotovo ne, ene same bi se pa mogoče bal,« sem odgovoril v istem tonu, kot sem bil napačen.

»Potem pa ne poznate pregovora: Faint heart never won a fair lady. — Strahopetnež ne bo nikdar pridobil lepega dekleta.«

»Verjemite mi, da je resničnih junakov prav malo na svetu.«

teman in narahlo se je čulo v park pljuskanje valov. Zazdelo se mi je, da more tako nekako biti tudi tam ob škotskem jezeru Loch Lomond — ah, kako radi smo prepevali to romanco pri Sibili, kadar je bila zraven še Doroteja! — In tisti ugasli ognjenik Rangitoto tam v ozadju pa naj mi predstavlja strmo goro Ben Lomond.

In prav tu sem pred kratkim slučajno srečal Sibilo, ko se je vračala od tete, ki je stanovala tam v bližini. Govorila sva vse mogoče vsakdanje stvari in se smejala skoraj kot otroka. Zazdelo se mi je, da sem ji prav ta dan bližji kot kdaj poprej in da bi ji imel nekaj povedati, kar sem čutil že dolgo, dolgo časa, a sem vedno odlašal, ker sem se bal, da bi me ne razumela. Pokazal bi ji pot proti vzhodu, čez Tiho morje, kamor naj bi zaplavala najina barka, odkril bi ji globino svoje ljubezni in svoje načrte za bodočnost. Doživel bi ali zmago ali svoj Waterloo, a bi bil vsaj na jasnem. Toda zastonj, beseda mi je zastala v grlu, saj se ni izdala z najmanjšo kretnjo, dasi bi vendar bila morala vedeti, kako jo obožujem. Sedaj pa je bilo že prepozno in uničene so bile zlate sanje, ki so se mi zdele kakor roža, ki se še ni razcvetela, a jo je že uničila strupena slana usode.

Pogled na ugasli ognjenik Rangitoto.

Ali pa jo res obdaja neke vrste neprodorna zagonetnost, kakor da bi bila daleč proč od običajnih ljudi, kot da bi bila neke vrste bajna vila, ki samo spremlja človekovo usodo, kot da bi bila res — prerokinja — Sibila.

Ali ni nekoč osiveli irski župnik Mc Gurk pripovedoval čudno zgodbo o bajni vili »banshee«, ki da spremlja nekatere družine od zibelke do groba. Zatrjeval je, da jo je nekoč kot mlad kaplan še na Irskem videl sam, kako je sedela na pečini in jokala, ko se je ob luninem svitu vračal od nekega bolnika. Pozneje se je preselil v kolonije in mogoče se je tudi vila »banshee« preselila s temi ljudmi. Saj mora prav Sibila že zaradi svojega imena biti pod njenim vplivom, pod njenim varstvom. Razbijal sem si glavo, kako bi rešil to uganko.

V take misli zatopljen nisem opazil, da se je nebo vedno bolj pokrivalo s temnimi oblaki in da je izza strmega Rangitota vedno močnejše privijal hud veter, ki se je hitro stopnjeval in pretvoril v pravcati vihar, da so pohutukave ob robu parka težko ječale in se globoko pripogibale. S široko razprostrtih vej je v polnih kobiljih padalo po tleh škrlatasto rdeče cvetje, ki ga bodo ljudje zjutraj poteptali v blato in prah. Ali naj to pomeni, da je konec mlade romantične ljubezni, konec boja brez upa zmage?

Prestrašen sem hitel proti domu, kjer sem izčrpan od dnevnih naporov kmalu mirno zaspal kljub vsemu divjanju neukročenih elementov pod mojim oknom.

Še v sanjah pa mi je zvenela po glavi melodija:

»Sva si dala roke,
gaj je senčni šumel,
tam ob strmi gori Ben Lomond.«

(Dalje.)

Pri vaji

Dirigent je počasi vzdignil svojo taktirko. Tam v kotu so se nežno oglasila pihala, milo tožila in pela. Tiho so se polagoma pridružili sladki in opojni glasovi violin in končno se je vse združilo v eno samo pesem, polno prijetnih glasov. Haydnovo simfonijo v G-duru so igrali.

Violine pritajeno sprašujejo, drugi instrumenti jim soglasno odgovarjajo. Loki lahko drsijo po strunah, prsti naglo padajo. Iz vseh obrazov sije zadovoljstvo. Stari gospod z očali se sklanja nad basom. Vse je umerjeno.

Naenkrat gospod za dirigentskim pultom udari s taktirko: »Stoj!« V hipu so vsi utihnili in vprašujoče odmaknili loke.

»Gospoda moja, simfonija je pisana v G-duru, torej igramo fis in ne f! To je poltonska razlika. To ni fina igra, tu igrate surovo, da, zelo surovo. Vem, kdo je ta cigan.« pravi in se obrne proti sekundom. »To si bil ti, Janko!« je pokazal s taktirko na mladega fanta. Vsi so se obrnili proti njemu.

Janko se je zdrznil. »Jaz? To ni mogoče.« Čutil je, kako živo ga je zadela obtožba. Ne, ne! Natančno je vedel, da ni on igral napačno! Hotel je prepričati gospoda s taktirko, da je igral čisto pravilno: cel ton razlike med e in fis, pa ga je nekaj stisnilo v grlu. Vedel je, da mu delajo krivico; krivico, ki peče in žge. Nedolžnemu delati krivico, se mu je zdel greh, velik greh. Zaman se je proseče oziral v dirigenta, zaman v svoje tovariše. Upal je, da bo violinist, ki se je res zmotil, vstal in ga otel izliva dirigentove jeze. Že je poslušal v duhu: »Gospod dirigent, jaz, jaz sem igral f, in ne Janko, mene oštejte!« Besed, katere je pričakoval, ni bilo. Le dirigentove so ga še oštevale, še sramotile. V njem je kipelo. Čutil je v sebi srd, da bi zgrabil violino in jo vrgel ob tla, da bi se razletela v tisoč koscev. Srce mu je močno bílo. Štrmel je v note, da so mu medlo zaplesale pred očmi.

»Od začetka!« Pograbil je violino in jo trdo nastavil ob brado. S tresočo se roko je nastavil lok. Prsti so se mu tresli. Pri vsaki noti fis je z jezo pritisnil prst ob struno in pri vsakem fis si je zastavil vprašanje: »Je še sploh kje kaj razsodnosti in pravičnosti?«

MIHA KLINAR:

V noči

Kot reka svetla dan se v noč pretaka,
globoko jezero — nebo žari,
vse tiho je, samo odmev koraka
se v mirno noč gubi.

O, šel bi, šel bi s svetlim dnevom,
potopil se v globoko jezero noči,
zasanjal rad bi tam pod jasnim nebom,
pozabil vse, kar v bridki čas zori...

Židovstva

3.

Zelo zanimiv je tudi židovski značaj ter židovske telesne in duševne lastnosti.

Naj v nekaj podatkih orišem najznačilnejše poteze obeh.

Obraz, ki je tipično semitski, da moremo Juda tudi samo po njem takoj spoznati, je podolgovat, oči so podolgasto okrogle, nosni protin viseč, posebno zaokrožene ustne pa dajejo ironičen izraz. Kolena se Judu navadno lahko šibe, hodi hitro, kot bi bil nervozen, ima neko posebno govoricu, jezik se mu običajno zaletava ob zgornje zobe. Žid doseže povprečno višino 163 cm, torej spada med najmanjše narode.

S temi svojstvi Jud ni kaj sposoben za težko delo, posebno ne za vojaščino, ali je vsaj veliko manj sposoben kot drugi narodi.

Res nam zgodovina in statistika kažeta, da Judje niso bili in niso dobri vojaki in delavci. Pri raznih armadah pač zavzemajo častniška ali višja mesta, a prostakov je neprimerno malo.

Judje niti v najslavnejši dobi svoje zgodovine niso ustvarili čisto narodnih polkov. Zmage Davidove in Makabejcev so deloma zasluge tujih najemnikov. Doba judovskega osvojevanja je zelo kratka. Kmalu so pozabili, da jim je ukazal Mojzes osvojiti vso zemljo Kanaancev in uničiti malikovalce. Manjkalo jim je telesne moči in poguma, da bi udarili nad sovražnike. Razen tega pa niso poznali vojaške discipline, ki je prvi pogoj vseh bojnih uspehov. Včasih se je bala silna judovska vojska dokaj slabejšega nasprotnika. Mnogo strahopetcev se je v vojnah poskrilo po šumah, skalovju in jamah. Če so pa zmagali, so imeli pač vzroka dovolj, da so se zahvalili Bogu. Ta zahvala ni samo izraz vernega srca, ampak tudi spoznanja lastne slabosti. Oddahnili so se, ko so bili rešeni preteče nevarnosti.

Tudi za težja dela niso Židje radi prijemali.

Res je, da so veliko trpeli pri zidanju mogočnih faraonskih stavb in pri obdelovanju egiptovskega polja, a znano je tudi, da so celi rodovi znova opravljali pastirski posel, ko so prišli v Palestino, da so za težja dela najemali tujce, sosedne Feničane, in da so se pozneje udali najlažjemu poslu — trgovini.

V Jugoslaviji n. pr. je 70% vse uvozne in izvozne trgovine v židovskih rokah, obrt pa je med njimi slabo zastopana. Severna in južna Srbija štejeta 70.000 obrtov, od teh 1.500 judovskih, Hrvatska in Slavonija imata 58.000 obrtov, od teh je 1.400 židovskih. Slovenija ima 22.000 obrtov, od teh 70 judovskih, Bosna in Hercegovina šteje 20.000 obrtov, od teh 900 židovskih.

S poljedelstvom pa se pri nas Židje sploh ne pečajo, pač pa je veliko odvetnikov in zdravnikov na Hrvaškem in v Srbiji Judov.

Po nekaterih državah je slika še bolj zanimiva. Za primer naj navedem Ogrsko. Tam je 50% zdravnikov in odvetnikov Židov, med obrtniki pa je komaj med sto eden, med kmeti pa celo med 100.000 po en Žid. Zaradi tega je bila madžarska država prisiljena izdati posebne prepovedi glede zaposlitve židovskega življa.

Prav posebno nas zanimajo židovske duševne lastnosti.

Kar so sprejeli Židje med svoje navade že pred tisoč leti, to je še danes njihova plemenska lastnina.

Najmogočnejši činitelj vsega židovskega življenja in delovanja ter židovske zgodovine je bila njihova vera. Židje so bili v starem veku edini monoteisti, edini narod, ki je veroval in molil enega Boga. V izpolnjevanju Mojzesove postave je obstojala njihova moč. Zgodovina nam pripoveduje o marsikaterem velikem in močnem značaju. Take može — sodnike, kralje, preroke, so vzbudili viharni časi, kadar se je bilo treba boriti za vero in narodnost.

Ako proučujemo židovsko vero in njihovo versko prepričanje, se nam kaže zelo zanimiv razvoj. Ena doba ima o Bogu bolj jasne pojme, v drugi se pogrezne narod v surovost; ena doba ima trdno prepričanje o Bogu, v drugi zapade narod indiferentizmu in celo malikovanju.

Velikokrat so Židje — posamezniki iz dobičkaželjnosti zaradi prospeha trgovine — sprejemali tudi poganske nazore v svojo vero. Večina naroda takim poizkusom ni bila prijazna. Pojavil se je kmalu odpor dobrih Židov, ki so branili »zakon«. Osnovali so tajne zveze, katerih člani so se imenovali »pobožni«. Pobjajali so poganstvo in domačo versko mlačnost, posebno za vlade Selevkidov. Iz teh zvez je nastala slavna doba Makabejcev, ki so v strogem duhu branili narodnost in vero.

Izguba domovine ter politične samostojnosti in napovedi prerokov so širile vedno bolj prepričanje, da ne sme ostati Mojzesova postava omejena v tesne meje židovskega naroda, temveč da se mora razširiti med vse narode in jih zediniti v veri v enega Boga. »Zakon« naj bi postal podlaga vesoljnemu kraljestvu božjemu, o katerem so toliko govorili preroki. Čimdalje večje hrepenenje je nastalo po obljubljenem Mesiji iz Davidovega rodu, ustanovitelju novega kraljestva.

Mesijo so pričakovali vsi Židje brez razlike. Ko pa je prišel obljubljeni Odrešenik, je našel priznanje samo pri jako skromnem številu naroda. Ogromna večina ga je zatajila in zavrgla. Jedro te večine pa je bilo ono farizejstvo, ki se je oklenilo samo mrtve črke zakona, duha njegovega pa ni poznalo. Glavna stvar je bila zunanja oblika, kateri so farizeji podredili vse prilike javnega in zasebnega življenja. Mesijo so si Judje predstavljali kot mogočnega kralja, polnega posestelske slave in moči, ki bo podjarmil vse druge narode. Židovstvo je zaradi tega naziranja odreklo priznanje Kristusu in njegovemu duhovnemu kraljestvu — krščanstvu.

Današnja vera Židov ni vera Abrahamova in prerokov, temveč ona, ki so jo nosili na jeziku farizeji in pismarji. Vera sedanjega židovstva ne pozna nobenega napredka, temveč je popolnoma okamenela.

Poleg »zakona«, t. j. sv. pisma stare zaveze priznava današnje judovstvo tudi talmud in kodeks Sulhan Arah.

Talmud se lahko imenuje kodifikacija farizejstva. Talmud vkuje otroka že pri rojstvu v svoje sponse, v katerih mora ostati celo življenje. Vodi ga pri slehernem poslu, pri vseh njegovih opravilih, predpisuje mu obleko in hrano, določa mu šege in govorico in celo misli, veselje in žalost.

Pod vplivom talmuda je židovstvo okamenelo in se boji vsake najmanjše izpremembe. Zaradi tega se je poglobil prepad med židovskimi in krščanskimi nazori. Kar je krščanstvu napredek in dobrota, je talmudu zločinstvo, kar je krščanstvu strpnost, je talmudu malikovanje.

V talmudu je nakopičenega toliko sovraštva proti Kristusu in krščanstvu, da ni čuda, če so zmožni fanatiki, ki pijejo iz njega navdušenje, vsake hudobije in zla proti kristjanom. Judje so dolgo talmud skrivali pred svetom kot posebno tajnost. Ko so Evropejci začeli študirati orientalske jezike, so Židje priredili

posebne izdaje talmuda »ad usum Christianorum« (za rabo kristjanom). Bog jim je nacionalen malik in ne stvarnik in dobrotnik vseh ljudi, Jehova je stvarnik Židov, ki naj pomaga podvreči vse kristjane.

Talmud je poln nemoralnih naukov. Za primer izrek: »Izraelcem je dovoljeno škodovati Gojem (t. j. kristjanom), ker stoji zapisano: „Svojemu bližnjemu ne stori zlega“, ne pa »Goju ne stori zlega“. Goja smeš goljufati in jemati od njega obresti.«

Po talmudu morajo dajati Židje svojim rojakom brezobrestna posojila.

Dalje pravi talmud: »Kdor preliva kri brezbožnih, dela bogoljubno delo. Ne usmili se malikovalca, in ako je blizu smrti, ga ne reši!« Brezbožneži in malikovalci so Židom kristjani.

Židje pa imajo tudi svoj zakonik, ki ga zovejo Šulhan Aruh. Napisal ga je rabinec Jožef Karu med leti 1540. do 1560. Deli se v štiri dele. Prvi del daje zapovedi za vsakdanje življenje, drugi del predpisuje jed in pijačo, tretji del zakonsko življenje, četrti del obravnava civilno in kazensko pravo.

Tudi v tem zakoniku je nakopičeno sovraštvo proti kristjanom. Tako n. pr. določa Šulhan Aruh: Mnogi pravijo, da ne smeš ločiti blata in akuma — kristjana. Žival in akum sta isto. Vsak Jud mora reči, ko gre mimo razpadle cerkve: »Hvala ti, Gospod, da si razdril to malikovalnico.« Izgubljeno akumovo stvar smeš obdržati, kajti zapisano je: »Izgubljeno daj svojemu bratu nazaj«. »Da, kdor vrne, naredi velik greh. Prekleti vsi akumi, blagoslovljeni vsi Judje!«

Sami sebe cenijo Židje visoko. Talmud pravi nekje: »Židje so in ostanejo izvoljeni narod in prišel bo dan, ko mu bodo poslušni vsi narodi in bodo iskali pri njem resnice, poti in življenja.«

Znameniti francoski pisatelj Montesquieu pravi v spisu »Lettres persanes« (Perzijskih pismih) o Židih to-le: »Židje se smatrajo za vir vse svetosti in začetek vseh veroizpovedanj. Mi smo jim pa krivoverci, ki smo spačili zakon. Prav za prav smo jim uporni Židje.«

Tega sovraštva do vsega človeštva, zlasti pa še do krščanstva si ne moremo razlagati drugače, kot nekako prekletstvo. Resnične so besede sv. pisma stare zaveze: »In razsejal te bo Gospod po vseh narodih. Niti med temi narodi ti ne najdeš miru, in Gospod ti bo dal tam trepetajoče srce in muko duše. In življenje tvoje bo viselo pred teboj in bal se boš noč in dan in ne boš vesel svojega življenja. Zjutraj porečeš: „O, da bi nastopila noč!“ in ponoči porečeš: „O, da bi nastopilo jutro!“«

Od nekdanj so se Judje varovali krvnega mešanja s tujci. Sklepali so sicer večasih zakone z drugorodci, a ti primeri niso predrugačili prav nič judovskega značaja. Dočim so se drugi narodi pomešali in jih velikokrat loči le jezik, se to pri Judih ni zgodilo. Ostali so isto pristno pleme, kot so bili nekdanj, ko so hodili po puščavi in se hranili z mano.

Židovski tip je tako utrjen, da ga niti narodni niti zemljepisni in podnebni vplivi ne spremene.

Kako vplivajo zemljepisne in klimatične okoliščine na tipe posameznih narodov, je dobro znano. To opazimo že pri istem narodu, ki stanuje v hribovitih in nižinskih pokrajinah. Gorenjec je povsem drugačen kot Dolenjec. Zanimiva je sprememba angleškega tipa v Ameriki. Potomci angleških naseljencev dobivajo po obrazu izraz nekdanjih indijanskih naseljencev, ne da bi se bili krvno pomešali z njimi.

Židovski tip je ostal neizpremenjen. To čistost židovske krvi in neizpremenljiv židovski tip nam jasno kažejo slike v gomilah, na obeliskih in stenah palač starega

Egipta, istotako slike na stenah palač v Ninivah, Babilonu, v Perziji in na Titovem slavoloku v Rimu.

Zidovstvo ima čudovito sposobnost, da se povsod udomači. Žid je kozmopolit, povsod poznan, nikjer doma, ali pa povsod doma, kjer misli, da bi se mu moglo dobro goditi po geslu: »Ubi bene, ibi patria!« (Kjer dobro, tam domovina.) Ne škoduje mu niti mrzla ruska zima niti vročina tropskih dežel. Jud se nauči lahko mnogo jezikov, a kljub temu ostane le Jud. Morda bo trdil, da je Nemec, Oger, Čeh, Poljak, Hrvat ali Srb, a plemenskih svojstev ne izgubi.

Zidje se lahko priuče tujim jezikom. Razlog za to je praktična potreba in v dolgih rodovih pridobljena zmožnost, ki se tem bolj razvija, čim dalje jo uporablja narod. To pa Žida ne izpremeni. Čeprav govori jezik naroda, med katerim živi in tudi temu narodu pripada, ostane vendarle pristen Žid. Razmeram se zna tako prilagoditi, da se pridruži vedno onemu narodu, ki je močnejši in ima večjo veljavo in političen vpliv. V bivši Avstro-Ogrski so bili Židje Nemci ali pa Madžari, na Poljskem tudi Poljaki, a Čehov ali drugih Slovanov je bilo malo. Še dandanes na Hrvaškem Židje najrajši govore nemški in imajo tudi nemška imena.

Angleški pisatelj Hilaire Belloc opisuje v znameniti knjigi »Judje« primer nekega bogatega židovskega trgovca, — imena ne navaja. Ta Žid je bil v Hamburgu navdušen nemški patriot. Sodeloval je v raznih narodnih in humanitarnih društvih. V srednji moški dobi se je preselil v Pariz, kjer je igral kot mogočna finančna osebnost veliko vlogo in bil navdušen francoski patriot. Od tam se je preselil že v sivih letih v New York, kjer je postal navdušen Američan.

Židovstvo se tudi neprenehoma in hitro množi. Judje ne poznajo samcev in samic, niti celibata. »Kdor nima žene, ni človek«, pravi judovski pregovor. In talmud zapoveduje ženitev, seveda samo v lastnem rodu, da Judje ohranijo »čisto kri« in da se razmnože kakor listje in trava.

Iz Egipta jih je šlo menda približno dva milijona, David jih je naštel skoraj štiri milijone. Mnogo jih je umrlo v bojih z Asirci, Babilonci in sirske kralji Selevkidi. Za Tita so jih Rimljani pobili 1.500.000. Komaj je minulo 60 let in že je njih število tako narastlo, da so se leta 138. po Kr. uprli. Rimljani so jih znova uničili 180.000, še več jih je poginilo lakote. V srednjem veku so jih veliko pomorili Nemci, Francozi in Angleži, a vendar so se hitreje množili kot zatiralci. Okrog leta 1900. so jih naštel 10 milijonov, pred svetovno vojno 12, danes jih je okrog 18 milijonov.

Zanimivo je, kako so bili Židje razširjeni v posameznih delih sveta in po večjih državah Evrope pred protizidovskimi zakoni. Evropa jih je štela 12.000.000, Azija 750.000, Afrika 460.000, Amerika 4.600.000, Avstralija 25.000. Skupaj torej 17.815.000.

V Evropi so razdeljeni na važnejše države približno takole: Poljska jih šteje 3.000.000, Rusija 5.500.000, Romunija 910.000, Nemčija 450.000, Madžarska 550.000, Češkoslovaška (nekdanja) 370.000, Angleška 320.000, Avstrija (nekdanja) 310.000, Francija 185.000, Jugoslavija 80.000, Bolgarska 55.000, Italija 55.000, Švica 25.000 in Albanija 200.

Židje ne poznajo bele kuge. V čast in ponos si štejejo, da imajo zelo številne družine. Zakonska nezvestoba jim je nepoznana. Devišstvo in čistost cenijo visoko. Gojijo zelo lepo družinsko življenje, imajo globok smisel za ljubezen do svojih otrok. Za družino žrtvujejo vse. Živijo skrajno zmerno in solidno. Pijančevanje sovražijo. Trezni so, zelo varčni in skromni.

Vzrok velike razplodnosti so tudi zelo ugodne življenjske razmere. Židje

žive na splošno v dobrih gospodarskih prilikah. Popolna verska in gospodarska svoboda, katero so proglasile države pred več kot 80 leti, jim je omogočila neomejeno polje špekulacij in kopičenja premoženja, pridobivanja nepremičnin, ustanavljanje raznih delniških družb, industrijskih podjetij, denarnih zavodov itd., kar jim je dajalo ogromna denarna sredstva in jih privedlo do ogromnega bogastva. Tako finančno obvladajo še danes ves svet.

Žid ima zelo razvit razum. Zgodovina nam kaže mnogo verskih preprirov med Židi, kar ni gol slučaj. Verske stranke so hotele do pike dokazati, razjasniti ali pa ovreči ta ali oni pomen »zakona«. Tudi v naravoslovju in pravnih vedah kažejo Židje bister in trezen preudarek in so uspešno znanstveno delovali. V praktičnem življenju so Židom najbolj koristile te umske lastnosti v trgovini in špekulaciji od najrevnejše barantije do borznih sklepov. Vrednost blaga in konjunkturo Žid zelo dobro pozna. Svojo robo hvali na vse pretege, a se prav dobro zaveda, zakaj to dela.

Židu primanjkuje kljub visoki umski nadarjenosti ene važne sposobnosti, namreč produktivnosti. Ustvarjati in množiti materialne in duševne dobrine ne ume. Produkcijo: poljedelstvo, rokodelstvo, rudarstvo, vsa težka dela v industriji so Židje prepuščali in prepuščajo drugim narodom. Oni so bili in so le posredovalci med producentom in konsumentom, kar jim je prihranilo vso težo dela, prineslo pa v žepu velike dobičke.

In kako izvrstno zna Žid posredovati!

Med Židi v Rimu je bilo mnogo revežev, a ob barantanju so živeli vsi; če ni bilo drugega blaga, so pa barantali z bučnimi pečkami, s staro obleko in z rjasto železnino. Pa kako so v starem Rimu živeli taki barantači! Juvenal pripoveduje v neki satiri, da je srečaval na sprehodu skozi kapuanska vrata v Egerijin log Hebrejce, ki so nosili oprtne butare sena in koš; seno jim je bilo ponoči za ležišče, v košu so pa hranili jedila in staro šaro, s katero so tržili. Poleg tega so pa tudi vedeževali, prodajali čarodejne pijače, pomagali zasledovati tatove in šele ko jim je huda predla, so beračili. Barantanja jim tudi srednji vek ni vzel. Tedaj so zlasti prekupčevali s sužnji. Zaman so jim prepovedovali to kupčijo celo veliki in mogočni vladarji, kakor Karel Veliki.

Za svoje barantanje najde židovstvo povsod ugodna tla. Že od pradavnih časov so Židje umeli izvrstno spoznavati časovne razmere. Najrajši se židovstvo naseli in ukorenini tam, kjer so narodno-gospodarske razmere še nerazvite ali pa propadajo, kjer je ljudstvo leno, lahkoživo, malomarno ali celo udano strastem in prepusti tujcu gospodarsko polje, mesto da bi ga samo imelo v rokah. A en pogoj je vedno potreben: Obdelovati zemljišče in pridelovati surovine morajo drugi. Za kolonista nima Žid niti najmanjše sposobnosti; kolonizirati, sekati gozdove, razorati in otrebiti zemljo mora kdo drugi, potem se šele naseli posredovalec — Žid.

Žid je izvrsten poznavalec narodnega značaja in človeških posebnosti. Komaj se priseli, že takoj ugane, kaj je ljudstvu najbolj potrebno ali kaj bi mu posebno ugajalo. Ali je to resnična potreba ali ne, to mu ni mar. Nomadom Turkmancem je Žid vedeževalec, godec, glumač, čarodejnik; olikanemu evropskemu občinstvu se priljubi kot igralec, virtuozi na klavirju, kot recitator, kritik, odvetnik, zdravnik itd.

Gospodarji sveta so postali Židje posebno kot prekupci in posojevalci denarja; v tem so kos celo Feničanom, Grkom in Armencem.

Podobno vlogo igra židovstvo tudi v duševnem življenju in razvoju narodov. Tudi tu je Žid samo posredovalec z duševnimi plodovi drugih narodov, ne pa

plodovit proizvajalec velikih duševnih dobrin. Judje so v liriki dosegli najvišjo stopnjo, v tem jim ni nihče kos. A zaman iščemo pri njih drame, epopeje, zaman skulpture in plastike, zaman slikarstva. Še celo Salomonov tempelj, eno izmed sedmih čudes starega veka, so ustvarili tuji umetniki, po večini Feničani.

Pač pa so Židje izvrstni posnemalci. Kar izumi tehnik, kar zasledi po trudapolnem raziskovanju učenjak, to je v začetku samo lastnina duševnih bogatinov in srečnejših stanov. Za ljudstvo se mora to šele izpremeniti v drobiž. In to kovanje drobiža iz težke kovine preskrbi rade volje Žid, ki nima lastnih izvirnih idej, a tem obilnejšo dovzetnost za tuje ideje. Žid najprej vidi važnost novih duševnih plodov, zato jih hitro »razdrobi« in z lepim dobičkom razproda na literarnem in znanstvenem polju. Kupcev ne manjka, da ima dušna hrana le lepo obliko in je prebavljiva. Še bolj pa ugaja, ako je dovolj poprana. In poprati znajo židovski literati.

Žalibog ostane Žid po večini le kritik, a ne tak kritik, ki slabo blago graja in dobro hvali, temveč kritik, ki podira in razkraja in gleda le na zunanji učinek, kateremu žrtvuje večkrat resnico in pravico.

Kakor imajo Židje v svetovni trgovini odlično besedo na borzi, tako so si izbrali žurnalistiko kot borzo z duševnimi dobrinami, s katero ustvarjajo javno mnenje in politiko in hočejo vladati nad narodi. Žid-žurnalist piše živahno, zanimivo, spretno, prepričevalno. Čeprav je vsebina plitva in plehka, nekritični bralec tega ne opazi in nehote ob stalnem berilu takih časopisov podleže njih vplivu.

Prezreti pa ne smemo pri Židih še dveh grdih, a značilnih lastnosti: sebičnosti in z njo združene lakomnosti ter strašnega, da, večkrat besnega sovraštva do krščanstva.

Židu je denar naravno vodilo. Za denar stori vse: skriva svoja čustva, zataji imetje, zataji svoje pravo ime in se izdaja pod popolnoma tujim, večkrat celo narodno zvanečim imenom; kaže se ponižnega in skromnega, da se sramotiti in smešiti, da le zasluži.

O denarju in bogastvu govori Judu talmud, govore mu neštivilne zgodbe, v katere zlasti vpleta preroka Elijo. Ena takih: »Neki ubog, pošten Jud hodi popolnoma zapuščen v prijetnem večernem mraku po parku velikega mesta. Ne brigajo ga živahni razgovori ljudi ne šepet dreves v drevoredu, ker je silno lačen, tako lačen, da bi skoraj umrl. Sreča ga tujec, ki nese težko cajno... Tujec ga vpraša, ali bi mu ne nesel cajne, za kar dobi napitnino. Človek rad ustreže in vzame cajno na roke. Ko gre dalje, se ozre: tujca ni nikjer. Človek jo maha domov. Ko odpre cajno, najde v njej same rumene cekine. Močno se čudi, a kmalu pride do spoznanja, da je bil tujec sam prerok Elija, ki ga je z velikim darom rešil enkrat za vselej iz stiske.«

Ta zgodba se začinja z besedami: »Moes zur Ješuos«, kar pomeni: »Denar, zaklad moje moči«. Židje te besede silno radi izgovarjajo in se po njih tudi ravnaajo v svojem poslovanju in v svojem življenju. Znani židovski bogatin Rotschild je dejal: »Kdor mi vzame denar, mi vzame čast«.

Besno sovraštvo do krščanstva in silen pohlep po denarju, premoženju in bogastvu sta oni dve strašni židovski lastnosti, katerih moderne države niso upoštevale, ko so uzakonile in proglasile popolno enakopravnost in neomejeno svobodo tudi za Žide. Politični, gospodarski in verski liberalizem je omogočil židovskemu življu v zadnjih 80 letih tako silen razmah, da danes Židje obvladajo svetovne finance, gospodarstvo in zlasti trgovino ter da so zadobili tako silno moč in vpliv na kulturo.

S kolesi po Dalmaciji in Bosni

(Ilustriral M. P.)

2. Od Šibenika do Splita.

Razdalja od Šibenika do Splita znaša le 72 km, zato smo vozili po vseh predpisih higijene, to se pravi počasi. Pokrajina je tu vse bolj živa in zelena kot v hrvaškem Primorju. Ko smo se ustavili v Trogiru, da bi kupili nekaj razglednic, smo naleteli na nekaj Slovencev, ki jih je pot za vsakdanjim kruhom zanesla semkaj. Eden izmed njih nam je v stilu umetnostnega zgodovinarja opisal katedralo, ki je največja trogiriska znamenitost. Kot sem mogel posneti iz njegovega pripovedovanja, je cerkev mešanica vseh slogov in zgrajena v 13. stoletju, to je eno stoletje prej kot šibeniška. Omenjeni gospod nam je odprl tudi zakristijo in pokazal razne dragocenosti, med drugim tudi kelih s svetoštetfano krono, za katerega je ponujal budimpeštanski muzej baje 5 milijonov dinarjev.

Pogled z gradu na šibeniško katedralo.

Od Trogira do Splita je cesta betonirana. Na njej se mi je zdelo, kot da se peljem na kopanje v Medvode; cesta Šentvid—Jepra je namreč prav taka. V Divuljah pri Trogiru smo obiskali svojega bivšega sošolca, sedaj mornarja-telegrafista. Obljubil nam je, da pride drugi dan v »ta lepem gvantu« v Split, kjer se bomo kaj več pogovorili. Nato smo vozili naprej po obali sedmih »kaštelov«, gradov, ki so jih zgradili v obrambo proti Turkom v beneški dobi. Okoli teh »kaštelov« so danes zgrajene vasi, ki se počasi spreminjajo v letovišča. Ko smo si ogledali še solinske razvaline, smo zavozili končno že v temi v mesto, katerega parola je: éa je pusta Londra prema Splitu gradu. Precej časa smo iskali dom F. S. v Sustjepanski ulici. Ko smo ga našli, smo kar brez večerje zaspali na »popurno novim federmodrocima«, kot je stalo v popisu prenočišča F. S.

Splitski dnevi so bili najlepši celega potovanja, vendar le zame in Marijana, ker Tone je že prve dni obolel. Menda so bile vzrok vse mogoče konzerve, klobase in sadje, kar smo zaporedoma spravljali v svoje, dotlej na tako hrano še ne navajene želodce. Tone jo je kar s parnika potegnill domov, z Marijanom pa sva ostala še nekaj dni v sončnem Splitu.

Prva zanimivost Splita je na vsak način Dioklecijanova palača, v kateri je zgrajen po obsegu precejšen, po važnosti pa glavni del mesta. Palača je tvorila nepravilen kvadrat s stranico okrog 200 m. Še danes so vidna štiri vrata, ki so simetrično razporejena. Zlasti mi je ostala v spominu »Porta aenea«, dohod v palačo z obale. Tam skozi smo šli ferijalci po dvakrat na dan v »Gradsko kuhinjo«, ki je zlepa ne bom pozabil. Mestna kuhinja ima namreč nekaj značilno splitskih posebnosti. Prva je, da dobiš tako velike porcije, da jih ne moreš pojesti; druga, da noža tu sploh ne poznajo, čeprav je meso pri vsakem obedu; tretja, ki se

izvaja iz prve, da delavci komaj čakajo, kdaj skončaš, to se pravi, da pustiš na krožniku še polovico, ki nato nemudoma izgine.

Že prvi večer smo imeli pred domom v Sustjepanski ulici javen vokalni in instrumentalni »koncert«. Prirediteljici sta bili maturantka Ruža in njena sestra Slava, hčerki upravitelja doma, midva z Marijanom in trije Mariborčani pa smo izvajali program te umetniške prireditve. V prvem delu smo peli slovenske narodne pesmi, ki so jih poslušalci sprejeli z navdušenim ploskanjem. Večino poslušalcev so tvorili plavalci športnega kluba »Jadranc« s svojim madžarskim trenerjem, manjšino pa skupina mladih Slovencev in Slovenk iz Kranja. Ker je bilo med poslušalci tudi nekaj drugih narodnosti, sem moral napovedovati program kar v šestih jezikih. V drugem delu pa smo na splošno željo poslušalk peli operne arije. Najbrž je to zanimanje za opero posledica gostovanja ljubljanske opere v Splitu. Ob 12 se je ta ulična zabava ob veselem razpoloženju nehala.

Pogled na Dioklecijanovo obalo v Splitu.

Morska voda je v Splitu seveda prav taka kot drugod, le kopališče na Bačvicah ni kaj prida. To je Marijan ugotovil, ko se je nabodel na žebelj in je moral šepati nadaljnje splitske dni.

Pred znamenito katedralo sv. Duje lahko vidiš največji spomenik v državi, monumentalni Meštrovičev kip Grgurja Ninskega, pod katerim smo neko dopoldne iz dolgega časa jedli sedaj smokve ali češnje, sedaj sladoled. Trg in slaščičarna sta namreč prav blizu. Za boljšo prebavo smo tu pa tam priložili še kakšno torto, ki jih prodajajo v Splitu po dinarju.

Pred spomenikom Grgurja Ninskega.

Seveda sva šla v Splitu tudi risat. To se pravi »Marin«, kot so Marijana tu krstili, je risal, »Frano«, to je bila moja oseba, pa je sproti kritiziral. Ko sva konec meseca prišla domov, sva na željo Ruže, ki sem jo že omenil, poslala kopije akvarelov v Sustjepansko ulico števil. 8, kjer jih bodo »navodno« obesili v okviru v sobo. Torej, če bo šel kdo drugo leto v Split, naj si ne pozabi ogledati teh akvarelov s podpisom »M. P. 59«.

3. Od Splita do Mostarja.

Po štirih prijetnih dnevih sva se poslovila od Bačvic, Gradske kuhinje in Grgurja Ninskega in tudi od drugih splitskih lepot, ker je denar pač sveta vladar. Bila sva šele teden dni na potu, pa sva imela vsak le še po 250 din, čeprav sva nameravala kolesariti med našimi južnejšimi brati vsaj še dva tedna.

Pokrajina je do Omiša še precej rodovitna. Le škoda, da nisva imela nič

od te rodovitnosti! Grozdje še ni bilo zrelo, prva trgatev smokey je bila že mimo, druga trgatev pa je šele okrog »Velike Gospe«, kot nama je pojasnil neki kmet. Od Omiša do Makarske pa spet samo skalovje in revščina. Menda se baš radi revščine ljudje tukaj zanimajo za politiko, kajti kar trikrat sva morala povedati svoje mnenje, kdaj bo podpisan sporazum. Zagotovil sem zvedavim kmetom, da bo to še letos v jeseni.

Ko je bila Makarska za nama, bi bila prav za prav morala zapeti znano pesem »Addio mare«, ker sva se poslavljalala od Dalmacije. Neizmerno morje se je zrcalilo globoko doli pod nama. Za prihodnjim ovinkom ga že ne bova več videla, ker pojde najina pot čez pogorje Biokovo tja v mostarsko kotlino med vesele Hercegovce.

Prenočišče v »makiji«.

Nameravala sva voziti, oziroma pravilneje rečeno, hoditi do teme, potem bi pa že spala v kakšni hiši. Toda tukaj ni tako kot pri nas, ko so vasi še do 1000 m višine vsaj na vsakih deset minut hoje. Mračilo se je že, pot pa se je v serpentinah vila navzgor. Na avtomobilski karti je bila razdalja do prihodnje vasi le nekaj kilometrov. Midva pa sva hodila eno uro, hodila dve uri, toda nobenega naselja nikjer. Pozneje sva izvedela, da je ležala ona vas na drugi strani 1314 m visokega hriba Velikega Šibenika. Slednjič sva se morala ustaviti v »gozdu«, ker je bila že popolna tema. Toda kakšen gozd je bil to! Dve, tri smreke, nekaj več grmičkov, tla pa so bila posejana z iglami in z lepo bleščečimi skalami. Sedaj sem šele uvidel, da bi bilo pametno, če bi bila vzela s seboj še vsak svoj volnen koc za spanje na prostem. No pa vse to bi se še dalo pretrpeti, da le ne bi bilo lakote in žeje. Nekaj kruha sva sicer imela in v steklenici sem jaz imel še pol litra vode. Že je Marijan postavljaj vodo na samovar in bila je na najboljši poti, da se spremeni v vroč čaj s sladkorjem in limono. Pa je tisti dan že smola hotela, da je Marijan po nesreči prevrnil samomor in je vodo popila žejna kraška zemlja. Tedaj sva se prvič in zadnjič na tem potovanju nervozno prepirala, kdo je kriv tega in kdo onega. Jaz sem bil kriv, ker nisem hotel v svoji armii prenočiti v Makarski, Marijan je bil kriv, da sva še drugo jutro do 8. ure ostala žejna. Za lakoto pa sva bila sporazumno kriva oba.

Ker se v »makiji« ne da ležati, ampak le na nahrbtnikih sedeti, sva že ob dveh ponoči odšla proti vrhu Velikega Šibenika. Šele v pastirski koči na vrhu sva si s tovarišem podala roke v spravo.

Na Veliki Šibenik sva hodila vsega skupaj pet ur, navzdol pa sva rabila le pol ure vožnje. Ko sva bila že enkrat v dolini, sva se temeljito oddahnila. Vožnja s kolesi navzdol sem dosedaj še vedno imel za kolesarski užitek. Na tej strmini pa sva se oba resno bala, da ne padeva s »kontre«, na kateri sva morala takorekoč stati in še obenem pritiskati na sprednjo zavoro. Poleg tega je bila cesta takšna, kakršnih sva bila navajena v Dalmaciji: ozka in posuta z ostrim kamenjem.

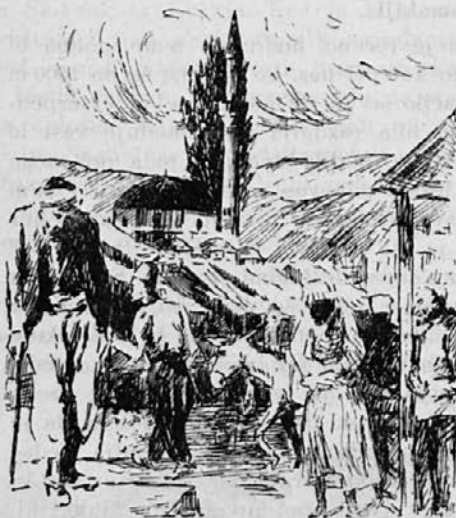

Prenočevanje v »makiji«.

V dolini sva se ustavila pred tablo, kjer je stalo napisano: Dubrovnik 156 km. Še enkrat sva začela šteti denar, češ, morda ga bo le zadosti, da bi šla mimogrede v Dubrovnik in potem razaj po isti poti do Metkovića ter od tam v Mostar. Toda že v drugič sva si morala izbiti iz glave vsako misel na Dubrovnik. Dokončno sva se torej odločila, da zavijeva v notranjost, proti Ljubuškemu.

Med muslimani.

V Ljubuškem sva prvič v življenju videla minarete, znamenje, da sva že med muslimani. Prvič v življenju sva videla »Turke«. Njihova obleka je ne samo zanimiva, ampak za najine »srednjeevropske« oči skoraj smešna. Na glavi čepi

Čaršija v Sarajevu.

takšnemu muslimanskemu očaku fes ali pa v Hercegovini še bolj pogosto turban. Dno širokih hlač pa mu binglja zadaj prav do višine kolen. Pod zamazanim in raztrganim suknjičem, ki je vedno črne barve, pa vidiš neizogiben rdeč pas iz blaga, ki mu poleg drugih važnih dolžnosti, ki jih ima upravljati, najbrže greje trebuh.

Vse muslimanke so zastrte po obrazu od dneva, ko se omožijo. Spočetka jih je težko razlikovati, ali so revne ali bogate, ker nosijo vse enobarvna, podolgem črtana široka oblačila. Namesto klobučka, kot ga imajo naše dame, imajo nekako kapuco iz istega blaga, kot je halja. Na obrazu imajo črno kopreno, ki je včasih sumljivo tanka in prozorna. Obleke muslimank so vedno v mirnih barvah, sive, modre, rjave. Tako kažejo že na zunaj

kontrast med seboj in možaki: enostavna kontrast med seboj in možaki: enostavna ženska oblačila so znamenje pokorščine, komplicirane in živobarvne moške obleke pa razodevajo oblast in ošabnost.

Popoldne sva se že spuščala v mostarsko kotlino. Na levi sva puščala za seboj mostarske močvare, pred nama pa se je pojavilo globoko doli v dolini glavno mesto Hercegovine. Vitki minareti so kot bodice štrleli iznad streh kompaktno sezidanega mesteca. Pozneje sem izvedel, da je v Mostarju baje 37 minaretov. Torej 37 mohamedanskih cerkva v mestu z 20 tisoč prebivalci! To je pač zadosten dokaz o pobožnosti muslimanov.

(Dalje.)

MIHA KLINAR:

Trudna pesem

Oblaki temni čez svod hité,
misli mračne v večer drvijo,
deževne niti v zraku drhté,
koraki trudni se v zemljo gubijo.

Ne mislim več, le pesem trudna
mi vpije iz srca, —
bolest-kladivo mi ob senca bije,
strah me je polja praznega...

Jurčkova fotografska šola

3. Kopiranje.

Jurčkovi sošolci kar ne morejo verjeti, da je fotografiranje tudi po končanem posnetku tako enostavna zadeva. Zato jih je Jurček povabil k sebi in jim pokazal, kako nastajajo njegove uspele slike.

Samo malo priprav in kemikalij.

Pri kopiranju uporablja Jurček kopirni okvir, v katerega da negativ in svetlobno občutljiv papir, 3 skodele in 100 centimetrsko mersko steklenico (menzuro). To je vse, kar je nujno potrebno. Kopirni okvir mora imeti velikost formata slike. Skodele pa vzemi rajši večje, vsaj za velikost 9×12 cm, še boljše pa za 15×18 cm. Cene počasneje rastejo kakor velikost skodel.

Izmed kemikalij potrebuješ razvijalec za papir, najbolje v prahu, ki ga potem sam nastaviš po fotografskem navodilu. Razen tega ti je treba vzeti še kisló fiksirno kopel, ki jo pripravi fotograf.

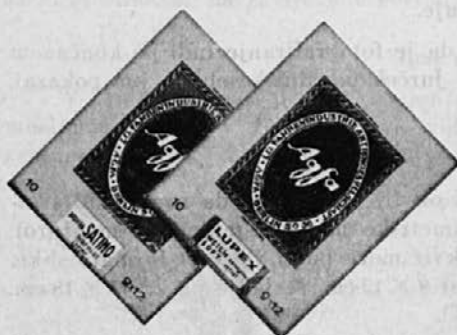
Temnico pri kopiranju najlaže pogrešaš. Podnevi za tako delo tako nimaš časa, zvečer pa je dovolj temno. Poišči si koticék, ki je oddaljen najmanj dva metra od najbližje žarnice. Kopirni papir ni preveč občutljiv in mu dosti ne škoduje, ako ga za trenutek obsije luč oddaljene žarnice. Pripravi dva kosa lepenke. Delaj vse v senci svojega telesa. Tako lahko izhajaš tudi brez posebne rumene ali pa oranžne žarnice. Seveda je mnogo pripravneje, ako si omisliš tako žarnico. Rumena ali oranžna luč ne škoduje sloju kopirnega papirja.

Da se izogneš neprijetnih madežev, pokrij delovno mizo na debelo s starim časopisnim papirjem. Potem razvrsti vse tri skodele po mizi. V prvi imaš 100 cm³ razvijalca, druga je polna čiste vode, v tretji pa je fiksirna kopel, ki je tudi ne sme biti premalo. Seveda sam ne smeš biti ravno v nedeljski obleki; razvijalec povzroča trdovratne madeže.

Vse je pripravljeno.

V senci svojega telesa odpreš zavoj s kopirnim papirjem. Najboljši je preiskušeni papir »Lupex«. Vzemi en list iz zavoja, ostanek pa zopet skrbno zavij. Negativ je že v odprtem kopirnem okviru, motni sloj je obrnjen navzgor. Sedaj pride na slojno stran negativa. Ker uporabljamo večinoma papir z bleščečo površino, ne moreš ničesar zgrešiti. Bleščeči sloj mora biti namreč obrnjen k negativu. Potem okvir zapri in ga pokrij z lepenko. Nato ga nesi v svetlobo žarnice in odstrani lepenko. Svetloba naj učinkuje 10 sekund na papir; sekunda več ali manj ne pomeni mnogo. Po osvetlitvi okvir zopet pokrij in ga daj na mizo s skodelami. Osvetljeni papir vzemi iz okvira in ga položi v razvijalec. Pazi, da se ne bodo usedli na sloj zračni mehurčki. Razvijalec stalno premikaj z guganjem skodele. Skodela z razvijalcem ni pokrita, pač pa je v senci tvojega telesa. Najprej je osvetljeni papir še bel, kakor si ga vzel iz zavojčka. Toda kmalu se pokaže pozitivna slika, vedno krepkejša. Jurčkovi sošolci so s pravo kinematografsko napatostjo opazovali, kako so se počasi pojavljale poteza za potezo. Seveda ne smeš pričakovati, da te bo takoj prvi poskus zadovoljil. Mogoče je slika precej temna ali celo črna. Potem je bila osvetlitev predolga. Osvetlitev moraš ponoviti s kraj-

šim osvetlitvenim časom. Ako pa se slika v razvijalcu prepočasi pojavlja in v dveh minutah ne pride še do svoje moči, je bila osvetlitev prekratka. Tudi ta napaka se da pri drugi osvetlitvi popraviti. Pri osvetlitvi drži okvir vedno v isti razdalji od žarnice. Spreminjaj samo osvetlitev. Tako si boš kmalu pridobil dovoljkušenj, kako je treba spreminjati osvetlitev pri različno gostih negativih. Slike bodo vedno dobre.

Za kopiranje je najboljšje uporabljati papir »Lupex«, ki ga dobiš v vseh velikostih, površinah, barvah in podobah.

na čisto papirnato podlago (najbolje na bel pivnik). Slike imajo vso noč čas za sušenje. Zjutraj jih najdeš suhe in precej zvite, zato, jih na robu mize nalahno zgladi. Potem jih daj med strani debele knjige, kjer postanejo popolnoma ravne.

Ako ti je slika v razvijalcu uspela (še enkrat: razvijaj največ dve minuti), jo izpiraj eno minuto v skodeli s čisto vodo; tako si odstraniš ostanke razvijalca. Potem pride slika v fiksirno kopel, kjer ostane 10 minut. Ker je papir še vedno občutljiv za svetlobo, pokrij to skodelo z lepenko. Končno izpiraj izfiksirane slike, ki sedaj niso več občutljive za svetlobo (fiksirati = ustaliti), temeljito v čisti vodi. Najbolje je, da vzameš umivalnik, v katerem menjaš vodo šestkrat v eni uri. Potem vzameš slike iz umivalnika in jih previdno obrišeš s prstom, da odstraniš preostale kaplje vode. Nato jih daš sušiti

Kakšno površino in trdoto?

Ker so kopije sorazmerno majhne, uporabljamo papir z bleščečo površino, ki nam poda natančno vse posameznosti. Ako pa hočeš poudariti občutje slike (zlasti pokrajinske), vzemi napol motno ali čisto motno površino. Posebno občutje nam poda nevsiljivo rumeni ton površine »chamois«. Seveda se zimskim slikam s snegom ne bo prilegala ta barva papirja.

Kako izbiraš trdoto papirja? Drži se tele tablice:

Negativ	Kopirni papir
trd	mehek
normalen	normalen
mehek	trd
medel	posebno trd

Nekatere napake, ki jih ima negativ, lahko izenačiš z izbiro primernega papirja. Nič manj kakor 7 površin ima na razpolago papir »Lupex« v motni in bleščeči, beli in »chamois« površini. Za dobro osvetljen in razvit negativ z normalno stopnjevanimi nasprotji med svetlimi in temnimi toni vzemi »normalni« papir. Trd negativ, ki ima prevelike kontraste, zahteva »mehek« papir, ker se tako premočna nasprotja omilijo. Nasprotno pa se prilega medlemu negativu zaradi premajhnih kontrastov »trd« ali celo »posebno trd« papir (extra). »Posebno mehek«

in »skrajno trd« (ultra) papir pa uporabljaj samo pri čisto brezupnih primerih. »Goste« in »tanke« negative kopiramo na normalni ali kvečjemu trd papir in izbereš osvetlitev glede na kritost negativa. Pri gostih negativih, ki so močno kriti, boš dolgo osvetlil, pri tankih čisto kratko.

4. Fotografiranje doma v sobi?

Celo zelo svetli notranji prostori so bistveno temnejši, kakor bi sprva mislili. Naše oko se takoj prilagodi oslabljeni svetlobi v sobi, čeprav ga je še malo prej slepila močna zunanja svetloba. Tudi znotraj vidi vse svetlo in jasno. Zato sklepamo na svetlost, ki je v resnici sploh ni. S točnim merjenjem so dokazali, da je sredi normalno svetle sobe svetloba približno 500krat manjša kakor istočasno zunaj na soncu. Kadar snemaš negibljive predmete, na primer sobo samo ali kos oprave, zadovoljuje tudi skromna svetloba. Lahko vzameš tudi majhno zaslonko, da dobiš zadostno globinsko ostrino. Postavi kamero na stativ ali kako drugo podlago in odpri zaklop za nekaj sekund.

Prav ob oknu pa je svetloba znatno močnejša, najmanj 8 do 10krat tako močna kakor sredi sobe. Zato fotografiraj osebe tik ob oknu in shajaš z osvetlitvami ene dvajsetinke do pol sekunde. Zaradi majhne prostorske globine oseb vzemi večjo odprtino. Težave pa ti bodo delale globoke sence, ki jih imaš tu takoj v soseščini najsvetlejših mest. Temu se izogneš, ako postaviš osebo v kot med dve okni, da prihaja svetloba kar z dveh strani, ali pa si pomagaš tako, da postaviš ob senčno stran obraza odprto knjigo, kos risarskega papirja ali prt, in s tem razsvetliš temni del obraza. Tako postanejo sence svetlejšje.

Prihodnjič pa o razvijanju filmov in o fotografiranju božičnih prizorov.
(Dalje.)

SFINKS:

Vaščila Domnu

Ob 25 letnici ugank, perorish in maševanja.

Vem in priznam; ich bin zu spät gekommen,
da Vam izrazim srečo in voščila,
da Vas usoda ni še ugonobila,
ampak krepkó stojite, župnik Domen.

Z obzorjem širnim, kot ima ga Komen,
nebesa so Sovodnje okrasila,
sinjino, zvezde nad vrtove zlila.
Ti bleski naj Vam bodo dober omen.

Pero in čopič, tuš in platno, dleto
ne bodo Vas, se nádejam, zapustili,
kot kramp ne in plevelnica čez leto.

A največ sreče boste, upam, užili,
če bo krdelo božjih ove oteto,
čeprav bi ga vsi démoni blodili.

* NOVE KNJIGE *

France Bevk: Grivarjevi otroci. Povest za mladino. 1939. Izdala in založila Slomškova družba v Ljubljani. Ilustriral Milko Bambič. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 87. — »Vrtčeve knjižnice« drugi zvezek obsega to Bevkovo povest, ki se godi v gorah na Tolminskem. Grivarjevi otroci Tinče, Mretka in Blaže so postali zgodaj sirote. Po materini smrti je prišla k hiši postarna teta Tona, ki so jo otroci vzljubili, ker je res materinsko skrbela zanje. Pa je oče, ki se je ponesrečil v gozdu, tudi umrl in že ob njegovem pogrebu se je začelo za sirote žalostno življenje. Oddaljena sorodnica Liza in njen mož Lovre, ki sta nekje za hribom gostovala, bi rada prišla na svoje — v Grivarjevo kočo. Na pogrebščini je Liza to tudi povedala Toni, ki se je odločila, da vsiljivcev ne bo čakala. Preden so drugi dan prišli, je z Blažetom odšla k bratu v Črni breg, da bo živela pri njem v ogljarski koči. Tinče in Mretka nista z novo teto in s stricem kar nič zadovoljna, ker že prvi dan okusita njuno surovost. Zato se skrivaj odpravita k teti Toni, a zaideta in prideta do trga, pred katerim ju zaloti noč. Ker ne vesta kam, prenočita v Kocjanovem kozolcu, kjer ju kmet drugo jutro najde in izroči orožnikom. Od orožnikov prideta k sodniku, ki da poklicati varuha, s katerim gresta potem domov, kjer se vse tako uredi, da morajo Liza in njeni iz hiše, v katero se vrne Tona z Blažetom, Tinče in Mretka pa gresta kmalu nato služiti za pastirja in pesterno. — Kot vidite, preprosta zgodba iz vsakdanjega življenja. Tudi pripovedovanje je preprosto, a prijetno. Otrokom je bila gotovo bolj všeč ko »Zvonarčici« iz prvega zvezka. Tudi Bambičevih slik so morali biti veseli. — »Vrtece«, ki se je

v prvem letu nove lastnice Slomškove družbe zelo lepo razvil in se še postavil s prvima zvezkoma svoje »knjižnice«, je dočkal letos svoje sedemdeseto leto. Ob jubileju, kakršnega razen njega še noben naš mesečnik ni praznoval, mu čestita tudi »Mentor« z željo, da bi se s svojo »Vrtčevo knjižnico« vedno bolj širil in uspeval v korist naši šolski mladini.

Sveto pismo novega zakona, drugi del: Apostolski listi in Razodetje. — Drugi natis. Priredili dr. Fr. Jere, dr. Gr. Pečjak, dr. A. Snoj. — Ljubljana, 1959. V založbi škofijskega ordinariata. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Str. XV + 312. Cena broš. din 8.—, vez. din 12.—. Vsi smo poklicani, da delamo za Kristusovo kraljestvo. Katoliška akcija, v kateri naj bi po svoje tudi dijaštvo skrbelo, da pomaga učeči Cerkvi, se bo mogla prav uveljaviti, ako bo vsak zase najprej živel po evangeliju in apostolskih naukih. V cerkvi in v šoli pri verouku slišiš razlago večnih resnic, a ob govorjeni besedi se le ne moreš tako poglobiti, kakor bi se moral in kakor bi se rad, da bi si bil v vsem na jasnem in bi mogel tudi sam govoriti, kadar bi bilo potrebno, kar je v našem zbeganem času vedno. Knjigo večne resnice — sveto pismo moraš zato imeti in jo poznati. Pred leti smo dobili vzoren prevod, ki ga imamo zdaj že v drugem natisu. Ta izdaja je namenjena najširšim slojem in tudi dijaštvu. Kdor ima prvi del, bo nemudoma segel tudi po drugem, da bo iz njega zajemal in se ravnal po nauku besed, ki ne preminejo. — Oba dela (ves novi zakon) dobiš zdaj vezana v platno za din 22.—, v usuje vezana pa za din 48.—.

Enrica v. Handel-Mazzetti: Jese in Marija. II. 1939. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 254. Cena din 45.—. —

Handel-Mazzetti, najpomembnejša nemška pisateljica v predvojni Avstriji, je v tem svojem zgodovinskem romanu obdelala razgibano dobo verskih bojev, ki so segali celo v 18. stoletje. V prvem delu, ki smo ga svoječasno v »Mentorju« omenili, smo izvedeli, kako je mladi graščak Jese Veldendorff v Krummnusbaumu in v vsej pechlarnski okolici skušal z vso vne- mo širiti in utrditi luteranstvo, kako je nastopal proti Marijinemu češčenju in skušal osmešiti in uničiti njeno podobo v znamenju na Čelu, pri čemer pa je naletel na odpor pobožne in močne žene Marije Schinnaglove, ko je bil že s svojo dobroto skoraj pridobil zase njenega moža. V drugem delu vidimo Jeseta pred reformacijsko komisijo, kjer se v svojem zagovoru celo spozabi z mečem, nakar mora v ječo, kjer dočaka obsodbo in usmrnitev. Ves čas ga z mislijo in dejansko spremlja Schinnaglova, ki ga je bila iz vnetosti svoje vere ovadila; še v ječi ga je obiskala, mu prinesla zadnjo veselo vest o rojstvu sina in ga še skušala rešiti iz njegove znote. Jese jo je doumel in z zadnjo besedo pred smrtjo povedal, da je dobra žena, in priznal, da je zaslužil kazen za vse, kar je storil hudega njej in vsemu ljudstvu, ko jim je hotel vzeti njih edini zaklad, njih tolažbo — staro Marijino podobo... Jese in Marija — dve osebnosti, vsaka v borbi za svoje prepričanje, obe človeški, obe simpatici v svojem javljanju. Čas in doba, ki jo predstavljata, ilustrira še dolga vrsta drugih oseb, katere je pisateljica vse živo vpletla v dejanje. — Kdor hoče brati res lep zgodovinski roman v res lepem prevodu, sezi po tej knjigi!

Joža Lovrenčič: Šolar iz Trente. Ep iz 16. stoletja. 1939. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 248. Cena broš. din 28.—. Kdor je bral »Mentor« iz leta 1916. ali »Dom in svet« 1921/22, ta ep že nekako pozna. Na nekaterih gimnazijah so ga uvedli kot pomožno čtivo. D r. Ti-

ne Debeljak je v svojem poročilu v »Slovenec« delo pohvalil. Tako pravi o njem potem, ko je navedel vsebino: »Vidimo, da je v njem (Šolarju) dovolj motivov za slovenski ep: je narodna legenda, vojska in kuga, morje in hriboviti kraji, glavno pa — pestro študentovsko življenje na univerzi v Padovi ter potovanje šolarjev po deželi, njihovo »čaranje« ter gostovanje po samostanih in gradovih. Zgodovinski milje je Lovrenčič izvrstno zajel ter spada njegovo opisovanje šolarskega življenja v Padovi ali na devinskem gradu med najlepše dele pesnitve. Take podobe dijaškega življenja nimamo nikjer drugje; šele za poznejši čas v Pregljevi drami. In zato bo ta pesnitev vedno mikala študente ter je prav, da je izšla posebna izdaja za šole. Ne samo, da bo snovno zajemala dijaško, temveč tudi literarnozgodovinsko nudi Trentarski študent Lovrenčičev lep primer za obravnavanje v šoli vprašanja o epu sploh, kajti ta njegova pesnitev spada med redke slovenske večje epične pesnitve. In tu bo njen pomen še največji in bodo šole gotovo vesele, da imajo pred seboj slovenski primer epične vpesnitve romantične novele, oziroma romana. Motivno je Lovrenčič svoj študentovski roman v verzih zelo razgibal, zelo menja različne nastroje in lepo prepleta dijaško zgodbo z ljubezensko čustvenostjo, za kar je porabil motiv slovenske narodne pesmi in motive slovenskega morja. Izmed slovenskih epičnih pesnitev je gotovo ta Lovrenčičeva pesnitev najboljša, kajti prav na tem področju smo Slovenci zelo ubogi.« Kritiki pove potem, kako ga motijo tu in tam goriški akcenti, nakar ugotovi, da je pesnitev »v kompoziciji in epski snovi odlična« in zaključuje: »Dobro je, da je ta svojevrstna slovenska pesnitev izšla končno v posebni knjigi in opravičeno je, da išče avtor največ prijateljev na naših gimnazijah, kajti kakor je navduševal ta dijaški roman iz srednjeveškega življenja našega Primorja nas, tako naj se ob njem potaplja v davne

pravljice in davno življenje tudi še sedanji in pozni rodovi našega dijaštva. Pa tudi drugi, ki ljubijo slovensko poezijo, bodo radi segali po tem prvem modernem

slovenskem epu. — Ker je Sholar, kot omenjeno, uveden tudi kot pomožno čtivo, prinese »Mentor« o njem še podrobnejše poročilo.

* NAŠI ZAPISKI *

Mjer-rôk livonskih cibičev

Leta 1848./54. so v Rigi pod uredništvom K. Ullmanna izhajali snopiči z verskimi članki. Peti snopič je 1851 ruski cenzor Napiersky zaplenil ter uničil. Po vojni pa je leta 1921. letonski knjigoljubeč J. Misinjš našel edini primerek te knjižice z naslovom: *Ar acim redzama nelaime (z očmi vidna nezgoda)*. V zvezku se ljudski prosvetitelj bori zoper praznoverje preprostih Livoncev. Ker pa so bili Livonci tedaj ljubimci velikih gospodov, in so celo petrograjski akademiki raziskovali njih šege in navade, tiskovni »cerber« ni dovolil spisa, kjer so se sramotile uvere severnih primorcev. Danes pa je ta izvod zanimiv vir za narodoslovca.

Iz označenega sešitka hočem navesti tole mesto:

Spomladi ne smemo prej na morje, dokler ne pride k nam prijeten gost. Ako pride ženska v vas, na ta dan ne smemo iti prvič to leto na morje, ker bi to prineslo nesrečo. Isto pravilo velja za setev. — Na morju ne sme nihče pokazati ali povedati, kaj je videl — drugače utone. — Na dan, ko prvokrat izpustimo živino iz hleva, ne smemo dati nobene reči od hiše. — Na morju ali na obali ne smeš imenovati nobene živali s pravim imenom, ampak jo je označiti z lastnostjo, kakršno ima. Tako je krava »rogača«, konj »gostorep«, koza »puharica, sopela«, medved »ploskonog«, volk »vesirep« (dol-tabar), lisica »metlo-

repka« (lud-tabar), pes »ostre, žiloglavec«, mačka »zapečkarica«, miši in podgane so sâjnalist = »stenarji« (prebivalci sten, prim. stenice in nem. Wanze, Wand), kača je »dolgi kucec« (pitka-kukki), túlen ali morski pes — »tolstoglav«, brod — »drvo-goznica« itd.

Okrog 10 let kasneje izide Sjögren-Wiedemannova »Livische Grammatik nebst Sprachproben«, kjer izveš, kako se obrežniki pogovarjajo na slanen življu. Na pr. za ver (kri) rekó lepa (jelša), za pinj (pes) pravijo kolonoša, za ladjo — lesenoritka, za prasico — dolgoličnik (pitka-gim), za meso — dračje, rožje (rôgôz), idr. Poleg tega se navajajo še razne praznoverice.

Ako pogledaš Bartlov slovar pod značko Kauderwelsch, najdeš prevode: nerazumno hrbranje, kolobocija, spakedrani jezik, žlobudranje. Razen tega sem za isti pojem našel izraze: babilonščina, čiribirščina, gorjačarščina, hinderhonder, latovščina, rokovnjaščina, tatinščina, žlabudravščina. Morda bi se našlo še kaj. A noben pojem se mi ne zdi povsem prikladen za livonsko tajnorečje, oziroma »pomorščino«, mjer-rôk.

*

V starini nisi smel na »počini«, to je na debelem morju, nikogar poklicati z lastnim imenom, ker biva tod äbjuva, neblagi, nebodigatreba. Nobeno plovilo ni brez dobrega in brez zlega duha. Zaradi zlomka so ljudje rabili tujke. Na kopnem pa tudi nisi smel imenovati zgrabljene živali, sicer se ti je bilo bati škode. Pre-

povedano je bilo dalje na odprtem morju zvižganje ali petje, ki je utegnilo izzvati vihar.

Vraževernost je torej rodila cel zaklad nadomestil za vsakdanje besede. Ti izrazi skrivne govornice ali tajniščine so včasih kar duhoviti, pesniški, n. pr. skokonoga = ovca, dolgoličnik = pujs, vroče (ognjene) zadnjice = krompir, brv = ladja, škripetavci = grah, itd.

Kje tiči na vse zadnje početek omenjene vraževernosti?

Njen izvor leži v animističnem svetovnem nazoru, pri katerem preprosto ljudstvo meni, da duša biva v imenu. Perifraza, psevdonim ali priimek pa nimajo duše. Če stvar omeniš na pravi način, izzoveš dušo ali bistvo na odpor, jo nehoti obvestiš o svojih nakanah. Ako misli lovec na otoku Hiiumaa streljati na orla, imenuje spotoma tega ptiča »stara cunjja, capa, razdrapanec«, ker je prepričan, da kraljevski ptici njen psevdonim ne šine na um!

Stik med lovцем in plenom je neposreden, vpliv torej direkten. Korak naprej pa pomeni predstava prirodnega človeka, ki vidi med seboj in predmeti v naravi posrednika, na priliko povodnega moža in gozdnega duha. Vzhodna Estonija, že pod ruskim vplivom, pozná »ribje pastirje«, ki zastopajo, branijo, ščitijo svoje varovance.

Naslednja zgodbica naj pojasni to plat ljudske miselnosti.

Možakar je ribe lovil. Ujame ribjega čuvaja, ki je spal. Ta prične ribiča prositi: »Izpusti me! Dam ti rib. Samo povej, kakih bi rad? Naj bodo gosposke ali kmečke?« Možakar reče: »Daj mi gosposkih rib!« Ribjega čuvaja izpusti v vodo in jame ribariti. Ulovil pa je same zete. Ribji čuvaj pomoli glavo iz vode, češ: »Si kaj ujel?« Možak nejevoljno zavrne: »Same zete sem dobil.« Čuvaj pa na to: »Saj to si tako hotel. Zeti so hrana za gospodo: ta utegne čistiti koščate ribe. Da si zahteval kmečkih rib, ki ti bil dal velike ribe. Saj poljedelci imajo premalo časa, da bi bodeče ostreže obirali.«

*

Pričujoče drobtinice sem nalavkal po neizčrpnih zakladnici, kakršno predstavljajo narodopisne zbirke Estonskega arhiva za narodno predajo: Commentationes Archivi traditionum popularium Estoniae, Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetused. Najmarljivejši sodelavec, Oskar Loo, riits, piše v štirih ali petih jezikih. Tokrat je dal iz rok razpravo: Gedanken-, Tat- und Worttabu bei den estnischen Fischern, Tartu 1939.

Nemara bodo priobčene vrstice dale pobudo komu za podobno raziskavanje na domačih tleh. Mogoče se zasledijo drobci, ki bi se dali primerjati z livonsko pomorščino. Prof. dr. A. Debeljak.

* POMENKI *

Tone Glavan. Obe črtici — »Ministrant« in »Novoletno voščilo« — kažeta veliko dobre volje, a še malo pravega smisla za lepoto, ki naj jo diha sleherno leposlovno delo. Snovno sta oba zamisleka lepa in vredna spretnega peresa. Ko se nekoliko razgledate po sodobni književnosti in bo-

ste doumeli skrivnost pesniškega jezika in se boste znali poglobiti v življenje svojih junakov, boste nemara še dober pripovednik. — Medtem sem dobil še Vašo drugo pošiljko. »Posekani oreh« je pa kar dober, samo zdi se mi, kakor bi že nekoč nekaj podobnega bral. Ali se mo-

tim? Zglasite se osebno, da se o tem pomeniva. Če je res originalen, ga priobčim.

Gustav C. Vaše pesmi niso slabe, vendar še ne tako dobre, da bi jih mogel takšne, kakršne so, priobčiti. Čustvo v njih je pristno, nastroj lep, a po nepotrebem, se zdi, vse razvlečete. Tudi segate včasih predaleč, da pozabite na temeljni motiv, ki ga zaradi preveč iskanih tropov — kar razblinite. V preprostost in strnjeno povezanost, pa bo Vaša pesem dobra. Mogoče bom vendarle katero skušal »prirediti«, da boste videli, kako bi jo lahko zapeli, ne da bi utrpela kakšno škodo.

Fr. M. Vašo oceno bi z veseljem priobčil, a veste, »Mentor« prinaša poročila samo o tistih knjigah, katere mu založništva pošljejo. Čudno se mi zdi, da se doslej ona založba še nikdar ni spomnila, da bi nam poslala svoje edicije, ki so pač v prvi vrsti namenjene dijaštvu. Ako imate kake ožje zveze, opozorite jih, naj vsaj poslej ne pozabijo na naš list, ako hočejo, da bi pisali o njihovih knjigah, ki so res vredne priporočila.

B. H. Prav je, da ste bili tako kritični. Pozna se, kako resno pojmuje poklic glasnika naših src in duš. Oba motiva sta lepa in podana v lepem jeziku, kateremu nimam kaj pripomniti razen želje, da bi v tej smeri nadaljevali. Za zdaj priobčim »Pri vaji«, ki se mi zdi po svoji snovi in poanti le boljša ko »Jesen v šoli«, ob kateri bi se kdo spotaknil, čeprav se jaz nisem.

D. R. Po dolgem času ste se spet oglašili. Iz poslanega vidim, da ste medtem še vedno pridno delali. Napredek je velik. In zdaj da poskušate z dramo? Prav je, a mislim, da ste le premladi, da bi uspeli. Studirajte in berite in še v gledališče hodite, kadar utegnete. — »V jeseni« — mogoče naslov še spremenim — priobčim, ako bo prostor že v tej številki, sicer pa pozneje.

F. K. V »Kesanju« je misel lepa, a oblika in jezik sta vse prej ko pesniška. S črtico »Kostanjarja« pa tudi nič ni: slab

jezik, slab slog, snovno pa tudi tako, da ni vredno obdelave. — Tudi iz druge pošiljke ne morem izbrati nobene pesmi. Motivi bi bili kar dobri, a podani so začetniško slabo.

Milo. Izmed vseh bi bil dober edino »Križ v maju«, a še v njem me motita sklepna verza, ki ju mogoče kako spremenim. To prihranim. Druge so šibkejše: v izrazu ste nekam preveč vsakdanji in v tropih neokusni. Le preberite vse še enkrat sami in sodite!

I. K. Nič posebnega, a vendar je vmes nekaj takih, ki bi opiljene nemara le bile dobre. Ako pride katera v list, boste ob njej videli, kaj Vam še manjka.

Fr. L. »Očetovo zemljo« priobčim, ako bo le mogoče že v tej številki, v katero bi časovno spadala. Če mi bo pa primanjkovalo prostora, pride na vrsto kdaj pozneje.

B. S. Tudi v tej pošiljki je marsikaj dobrega, kar bom izbral. Če bi ta ali ona vrsta bila drugačna, kakor ste jo zapisali, menim, da ne bo pesmi v škodo. — Veseli me Vaše priznanje, da »je Mentor res zanimiv in bogat list«, kakor pravite. In še to naj tu iz Vašega pisma navedem: »Najbolj mi ugaja razprava o vrednotenju besednih umetnin. Take stvari smo vsi potrebni, saj nam šola da tega premalo in še to je jako odvisno od profesorja. Tudi zunanja oblika lista je prav lepa. Mnogim bolj ugaja kakor pa lanskoletna.« Da ne ostane samo pri pohvali, skušajte na svojem zavodu list kar najbolj razširiti!

Face. Drugič pošiljajte vsak zase. Mislim, da bo najboljše, ako zamenjavo označim konec leta v kazalu.

Ugankarjem. Kako je z zankami in ugankami? Ali so bile v prejšnji številki pretežke, da se je oglašil samo eden reševalec, ali Vas sploh ne zanimajo? Če so bile pretežke, pa pošljite lažje! Gotovo je na vsakem zavodu kdo, ki ima posebno veselje s sestavljanjem ugank. Kar bo dobrih, pridejo vse na vrsto!

* FILATELIJA *

Prof. Štefan Plut:

Kamljanje o filateliji

Oglejmo si sedaj zadnje dobo v zgodovini evropske filatelije, dobo, ki se začne z — vsaj navidezno — ustalitvijo povojnih političnih in gospodarskih razmer. Že pred svetovno vojno so bile nekatere države na »slabem« glaslu, češ da izdajajo znamke po nepotrebem (n. pr. Romunija). Po vojni pa so začele skoraj vse evropske države — tudi one, ki so pred vojno veljale v tem pogledu za solidne — gledati v znamki ne več pripomoček za dobro delovanje poštnega prometa, marveč zelo dobičkanosen vir svojih dohodkov. Saj je znano, da se je mala svobodna državica Gdansk (Danzig) živela precej tudi od svojih znamk, ki jih je od leta 1922. do letos izdala 409 različnih. (Velika Britanija je od leta 1840. do danes izdala le 337 različnih znamk.) Sploh so se v fabriciranju znamk odlikovale in se še odlikujejo majhne države, kot San Marino, Monaco, Liechtenstein in druge. Andora, ki stoji pod protektoratom Španije in Francije, ima kar dvojne znamke. Obe državi — pokroviteljici sta izdali tam znamke in teh ni malo (104). Skoraj bi torej lahko rekli, da imajo države tem več znamk, čim manjše so.

Ne bo nezanimivo, če osvetlimo še nekaj dejstev iz te znamkarske »divje jage«, ki se je začela okoli leta 1924. in ki še vedno traja. Tudi koristno utegne biti za tega ali onega »učenca filatelije«, saj hočemo iz prejšnjih in naslednjih razmotrivanj posneti zase nauk, kaj in kako zbiraj, da ne boš v tej sicer prijetni in celo koristni zabavi, ki je sposobna, da osvoji docela tvoje srce, voljo in pamet, razočaran. Pokazati hočemo, da so postale poštno uprave skoraj vseh evrop-

skih, pa tudi izvenevropskih držav prava trgovska podjetja, ki se poslužujejo vseh metod, ki so v navadi v trgovskem svetu.

Trgovec ve: čim večje so človekove potrebe, tem večja je možnost trgovanja in tem večji je zaslužek. Če zna sam, umetno torej, povečati potrebo odjemalcev, mu je uspeh zagotovljen. Vse to vedo tudi poštno uprave, ki zato izdajajo ne samo navadne (frankovne) in doplačilne (portovne) znamke, ki edine so v poštnem prometu res potrebne, marveč še razne izredne znamke kot zračnopoštne, spominske, dobrodelne itd., in računajo pri tem na filatelistovo zbiralno strast, ki — kot v nekakšnem začaranem krogu — ustvarja spet nove filatelisteve potrebe. Večina teh znamk navadnemu zemljanu sploh ne pride pred oči, saj so le za znamkarja, ki mora zanje težke denarce šteti, če jih hoče imeti. Ve nareč, da jih s pisem ne bo dobil, kajti vsaj 80 odstotkov izrednih znamk, predvsem pa tistih, ki imajo prebitke k osnovni vrednosti, izgine nežigosanih v albume, oziroma je njih uporaba zgolj filatelistična. Redek je nefilatelist, ki bi nalepil na pismo izredno znamko, ki je zanj moral dati 5 din, če zadošča za pismo znamka za 1.50 din. Vsaj za naše razmere velja ta trditev. Nismo bogat narod, niti še ni pri nas tako, kot je v nekaterih zahodnoevropskih državah, razširjeno in popularno podpiranje dobrodelnih ustanov s posredovanjem znamke. Tudi naša organizacija prodaje takih znamk je navadno zelo slaba. Mnogokrat izid teh znamk sploh ni razglašen ali pa le z enkratno kratko, v skritem kotičku dnevnika natisnjeno opazko. Kako vse drugače je v tem oziru n. pr. v Luksemburgu. Ondotne vsakoletne dobrodelne znamke so vselej pravočasno napovedane z letaki, ki jih dele po ulicah ali pa pri-

lagajo časopisom, in z velikimi večbarvnimi lepaki, ki ne vise le v poštnih uradih, marveč so nalepljeni po kioskih in izvesnih deskah vseh, tudi manjših krajev in ki nosijo značilne napise, n. pr. Kupite te znamke in napravili boste mnogo ljudi srečnih. Kupite in pomagajte! Časopisje prinaša dan za dnem reklamne oglase, skice in poročila o prodaji dobrodelnih znamk. Pri njihovem razpečavanju pa ne sodeluje le pošta, marveč tudi radijska družba, občinske uprave in zlasti šolska mladina, kateri gre, kot pričajo vsakoletne zahvale luksemburške poštne uprave, največ zaslug za res lepe denarne uspehe. Tako je n. pr. dobrodelna serija iz leta 1936. vrgla okrog 400.000 din čistega dobička. Če pomislimo, da ima Luksemburg okrog 300.000 prebivalcev, vidimo, da je vsak Luksemburžan žrtvoval z znamkami 1.35 dinarja v dober namen.

Pa ne samo naša revščina, nepopularnost in slaba prodajna organizacija naših dobrodelnih znamk, tudi preveliki pribitki k osnovni vrednosti, redkokdaj manjši kot 10 odstotkov, so vzrok, da ostane toliko naših dobrodelnih serij nerazprodanih. Lani n. pr. je bila pri nas izdana serija v korist in spomin IX. balkaniade, ki se je vršila v Belgradu. Tiskanih je bilo 150.000 serij, od tega prodanih le 80.000, ostanek so sežgali. Še slabše se je zgodilo seriji, izdani z geslom: v korist Unije za varstvo otrok. Od pripravljenih 100.000 serij so jih sežgali 74.000. Drugod, n. pr. v Švici, Nizozemski, Belgiji itd., so pribitki v splošnem znatno manjši, kar ima za posledico, da jih kupujejo tudi neznamkarji, oziroma da jih znamkarji pokupijo več, kot bi jih sicer.

Vendar naj bo prodaja izrednih znamk uspešna ali ne, državni fiskus ima od prodaje dobrodelnih, spominskih in drugih izrednih znamk vselej koristi. Ker se te znamke le redko, redko uporabijo za frankiranje pisem, je vsa osnovna vrednost znamk za državo čisti dobiček, saj

ji odpadejo v tem slučaju celo oni stroški, ki jih ima sicer pri izdelavi znamk, to so stroški za papir, tisk, gumiranje itd., kajti vse to gre na račun one ustanove, ki želi »svoje« znamke s posredovanjem poštne uprave spraviti v promet.

Kako pa znajo poštne uprave večati filatelistove potrebe, naj služi za zgled letošnji primer »z domačega vrta«. Letos je naša država izdala že 6 izrednih serij. (Pravijo pa, da jih še pričakujemo!) So to: serija v spomin stoletnice prve poštne zveze v Srbiji 9 + 9 din, dobrodelna serija »Za našo deco« 8.50 + 8.50 din, serija v spomin 550 letnice kosovske bitke 2.50 + 2.50 din, serija v spomin in korist I. mednarodne avtomobilske dirke v Belgradu 5 + 5 din, dobrodelna serija v korist Jadranske straže 5 + 3.50 din in dobrodelna serija v korist invalidov 7.50 + 5 din, skupaj 37.50 + 33.50 dinarjev = 71 din. Precejšen izdatek je to, a vendar še zdaleč ne tako velik, kot ga je imel leta 1932. italijanski filatelist, ki je moral, če je hotel imeti vse tisto leto izišle znamke nežigosane, odriniti 224 lir (okrog 600 din), pri čemer pa kolonialne znamke niti niso vračunane.

Poštne uprave so začele ustanavljati za filateliste posebne osrednje prodajne urade za nove in stare znamke. Organizacija in delokrog takih uradov sta v različnih državah različna. Posebno cvete kupčija zlasti onim evropskim državam, ki imajo kolonije po drugih celinah. Omenjeni osrednji uradi prodajajo ne samo znamke matične dežele, marveč tudi njenih kolonij. Če hočeš imeti znamke Curaçao-a, holandskega otočka pred venezuelsko obalo, piši — in seveda obenem pošlji denar — v Amsterdam na Directeur van het Postkontoor, versamellarsloket in dobil jih boš. In če bi rad znamke s tihooceanskih otokov Wallis in Futuna, se obrni — z denarjem seveda, kajti poštne uprave so trdosrčni trgovci, ki ničesar ne dajo zastonj — v Pariz na Bureaux des Postes, rue de Faubourg, in poslali ti jih bodo.

* ŠAH *

„Šola za začetnike“

(Vodi Bogo Pleničar.)

Notacija šahovskih figur

Slovni se poslužujemo nemške šahovske notacije, ki je preprosta in pregledna. Angleži notirajo za vsakega partnerja z njegove strani: Beli ima svojo prvo vrsto, črni svojo, odnosno bela prva vrsta ali črna prva vrsta je torej hkrati osma nasprotnikova. Za označevanje polj je potrebna vaja. Pri šahovskem pouku boste neobhodno potrebovali »šahovsko geografijo«.

Šahovnica ima 64 polj, 52 črnih in 32 belih. Vsako polje ima svoje ime. Oba partnerja imata na desnem spodnjem oglu belo polje. Označba polj se prične v levem spodnjem oglu partnerja, ki igra z belimi figurami, in sicer vodoravno proti desnemu spodnjemu oglu z: a, b, c, d, e, f, g in h; ter navpično od levega spodnjega ogla proti levemu zgornjemu oglu z: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 in 8. Tako se imenuje n. pr. belo polje v spodnjem desnem oglu: h1, ali črno polje v levem spodnjem oglu a1 itd.

Figure označujemo sledeče:

 Kmet = (nima nobene označbe)

 Kralj (König) = K

 Dama ali kraljica (Dame) = D

 Trdnjava (Turm) = T

 Lovec (Läufer) = L

 Skakač (Springer) = S

× znači, da se nasprotnikova figura vzame

+ znači, da je nasprotnikov kralj v šahu

♯ znači mat

~ znači poljubno potezo

O-O znači malo rokado

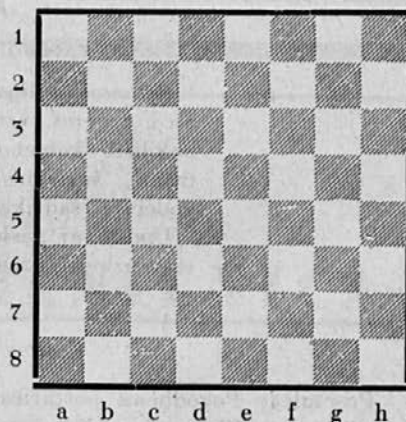
O-O-O znači veliko rokado

! znači dobro potezo

? znači slabo potezo

Če je kmet dosegel zadnjo vrsto in se sme zaradi tega spremeniti v poljubno figuro, označimo to z veliko začetno črko koncem poteze, n. pr.: a7—a8D, kar znači, da se je kmet, ki je dosegel polje a8 spremenil v damo.

Označba šahovnice po diagramu:

Beležke

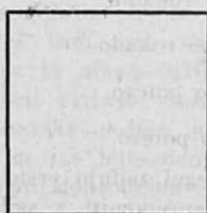
Šahovski kotiček je namenjen vsem naročnikom »Mentorja«, zato imajo pravico v njem sodelovati. Prispevki naj se pošiljajo na upravo našega lista.

V prihodnji številki bomo objavili naj-novejša šahovska poročila in razvoj šaha v zadnjih letih. Nadaljevali bomo s problemi in partijami. (Dalje.)

* ZANKE IN UGANKE *

Uganke

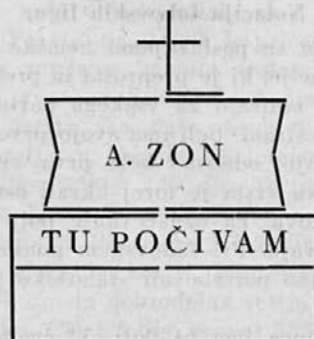
(M. Merala.)

Like, ki so poleg pravokotnika, postavi v pravokotnik tako, da dobiš število 22.

Nagrobnik

(M. Merala.)

Rožice

(Sadil: Merala M.)

Fuksija, tulipan, drumondova plamenica, tagetes, vrtna zlatica, potonka, debelolisti kamenokreč, nizke plamenice, trator, šmarnica, dobrovka, hortenzija, godecija, sadrika.

Upoštevaj naslov in dobiš ime znanega slovenskega predvojnega botanika.

Rešitev zank in ugank.

Posetnica: Pogodbena poštarica. — **Posetnica:** Drogerist. — **Matematična:** Jurij Vega. — **Zlogovnica:** Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti. — **Pregovor:** Priden bodi, uči se, po pečeh ne smuči se! — **Konjiček:** Zemlja naša, tale čaša je nalita tebi v čast, Bog te brani, da častita, ponosita nam boš last. — **Leposlovna:** 1. Ilka, 2. Vojanov, 5. Agata, 4. Nosan, 5. Cyklamen, 6. Aleksandrov, 9. Agitator, 10. Rokovnjači: I v a n C a n k a r.

Vse je prav rešil: Marijan Merala, dijak VII. c razreda klasične gimnazije v Ljubljani. — Dobi za nagrado starejši letnik »Mentorja«.

Rešitve pošljite do 25. t. m. Nagrada za izžrebanega: starejši letnik »Mentorja«.

*Nalagajte svoje
prihranke pri*

L J U D S K I P O S O J I L N I C I V L J U B L J A N I

Izplačuje vse stare in
nove vloge vsak čas v
celoti brez omejitve,
vezane pa po poteku
odpovednega roka.

Vloge obrestuje po 4^{0/0},
na odpovedni rok vezane do 5^{0/0}.

V S E

šolske knjige, leposlovne
in znanstvene

V S E

risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, tintnike, torbice itd.

V S E

pomožne knjige, prevode
iz svetovnega slovstva,
klasike

V A M

nudi vedno knjigarna
in trgovina

NOVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

NAJVEČJI SLOVENSKI
PUPILARNO VARNI ZAVOD

MESTNA HRANILNICA **LJUBLJANSKA**

Stanje vlog: din 400.000.000

Lastne rezerve: din 28.650.000

Dovoljuje posojila na
menice proti vknjižbi

Za vse obveze hranilnice jamči:

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi živlenskimi funkcijami!

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2